

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіонаознавства
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

« ____ » _____ 2024 р.

**ОСОБЛИВОСТІ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ У ХХІ СТ.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Виконав: студент II курсу магістратури, групи ГЧ-21
спеціальності 106. Географія
освітньої програми: Економічна, соціальна
географія та регіональний розвиток
Циган Владислав Сергійович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юрїївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____ *Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ*

_____ *Секретар ЕК Олена ПЕДЬ*

« ____ » _____ 2024 р.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ.....	6
1.1. Загальна характеристика міжнародних відносин.....	6
1.2. Історико-географічні хвилі розвитку країн як двох світових гегемонів.....	10
1.3. Методи дослідження.....	22
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ.....	26
2.1. Населення, соціальна політика.....	26
2.2. Конкуренція в експорті та імпорті.....	30
2.3. Країни АСЕАН як поле економічної конкуренції.....	36
РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ.....	41
3.1. Сфери впливу.....	41
3.2. Роль Південно-Східної Азії у боротьбі США та Китаю.....	50
3.3. Альянси та міжнародні організації.....	56
3.4. Військове протистояння.....	62
РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЬ ВІДНОСИН МІЖ США ТА КИТАЄМ У МАЙБУТНЬОМУ.....	70
4.1. Геополітичне становище США та Китаю у майбутньому.....	70
4.2. Соціально-економічні відносини.....	74
4.3. Вірогідність військового протистояння США та Китаю.....	78
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

США та Китай – одні з наймогутніших держав сучасного світу, які мають високий рівень розвитку економіки та налагоджені відносини з багатьма міжнародними партнерами. Крім того, обидві держави також виступають у ролі провідних торговельних партнерів як один для одного, так і для всього світу, експортуючи та імпортуючи низку товарів та послуг. Протягом останніх десятиліть можна спостерігати бурхливий розвиток Китаю та збільшення його ваги як світового лідера у багатьох сферах, що значно хвилює Сполучені Штати, оскільки Китай поступово перетворюється не лише на світового економічного лідера, але й на прямого конкурента для США.

Актуальність дослідження. За останні роки США та Китай перетворились на прямих конкурентів та супротивників у багатьох сферах, зокрема – у соціально-економічній та геополітичній. Використовуючи економічний вплив як зброю, Китай постійно зміцнює свої позиції на світовому рівні. Сполучені Штати усіляко чинять супротив, що загалом лише загострює відносини між державами. Можна було спостерігати значні торговельні обмеження та блокаду з боку США по відношенню до Китаю, обмеження щодо створення американськими корпораціями заводів по виробництву мікрочіпів, обмеження на співпрацю з китайськими компаніями тощо. Китай тим часом розвиває власну економіку та починає зміцнювати свої позиції на геополітичному рівні, співпрацюючи з тими державами, які входять у поле інтересів США. Своєрідним «полем бою» між США та Китаєм сьогодні виступає Південно-Східна Азія, адже обидві країни у цьому регіоні мають власні економічні та геополітичні інтереси, враховуючи потенціал країн регіону як економічних партнерів та джерела робочої сили, можливості виробляти власні товари транснаціональних корпорацій, а також важливу роль регіону у світовій торгівлі. Тому обидві держави намагаються забезпечити власне панування у Південно-Східній Азії.

Крім того, можна спостерігати військове протистояння США та Китаю: Китай постійно загрожує Тайваню, який є стратегічним союзником США, і який Китай вважає власною територією. Загрожує Філіппінам, які також є союзником США в економічній та військовій сферах. Також Китай починає все більш активно співпрацювати з РФ, хоч і прямо не підтримує російсько-українську війну. Враховуючи це, наразі розгортається геополітичне та соціально-економічне протистояння США та Китаю, яке все більш активно досліджується вітчизняними та закордонними науковцями.

Мета роботи: визначення ключових аспектів, тенденцій та наслідків геополітичного та соціально-економічного протистояння між США та Китаєм у XXI ст.

Із зазначеної мети були сформовані наступні завдання:

- охарактеризувати основні аспекти міжнародних відносин США та Китаю з початку їх нормалізації у другій половині XX ст. і по теперішній час, визначивши етапи еволюції країн як глобальних гегемонів;
- порівняти соціальну політику країн та проаналізувати їх економічну конкуренцію, виокремивши роль країн АСЕАН у торговому протистоянні;
- визначити сфери впливу США та Китаю, зосередившись на країнах АСЕАН, що є швидко зростаючим полем геополітичної конкуренції;
- виділити роль міжнародних організацій, учасниками яких є США та Китай на тлі їх геополітичного протистояння;
- охарактеризувати розстановку сил на міжнародній арені та визначити вірогідність військового протистояння США та Китаю.

Об'єкт дослідження: геополітичне та соціально-економічне протистояння між США та Китаєм у XXI ст.

Предмет дослідження: механізми, інструменти та наслідки реалізації політики США та Китаю в умовах глобальної конкуренції.

При написання кваліфікаційної роботи магістра були використані загальнонаукові та конкретнонаукові *методи дослідження*: аналіз і синтез,

математико-статистичні методи, індуктивний та дедуктивний, системний, соціологічний, графічний, історико-географічний, порівняльно-географічний та картографічний методи.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи магістра є праці таких науковців як, Корнійчук Ю. Ю., Новошицький Б. В., Сергієнко Т., Чень Цзюнь, Farrell T., Fitzsimmons D., Gupta S., Haenle P., Hamilton L., Hass R., Lee J., Michael d. Swaine.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи магістра складають статистичні дані: сайт The Observatory of Economic Complexity, сайт Data Commons, сайт Trading Economics, сайт China Briefing, а також дані літературних та довідкових видань, статей, інтернет-ресурсів, методичних та періодичних видань Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота складається зі 95 сторінок, списку використаних джерел, який включає 83 найменування. У роботі наведено 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ

1.1. Загальна характеристика міжнародних відносин

37-й Президент США Річард Ніксон у 1971 році казав, що Китай становить одну чверть населення світу і наголосив, що хоч на той момент вони не були військово потужними, через 25 років їх вплив буде вирішальним. Це було причиною того, що президент наказав своєму раднику Генрі Кіссінджеру відвідати Пекін у липні 1971 року. Цей крок відкрив шлях до нормалізації дипломатичних відносин між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою [8].

Майбутнє ліберального інтернаціоналізму - домінуючого світогляду еліти, що лежить в основі американоцентричного ліберального світопорядку, - дедалі більшою мірою залежатиме від того, наскільки Китай знову стане великою державою на світовій арені, а також від того, як Сполучені Штати реагуватимуть на зростаючий вплив Китаю. Після Другої світової війни Сполучені Штати очолили світовий порядок, заснований на принципах економічного і політичного лібералізму, прихильності до глобальних відкритих ринків і просуванню "вільних ринкових демократій".

Цей порядок заснований на правилах, оскільки він закріплений у ліберальних глобальних інституціях, які були створені США та спираються на їхню міць, але також значною мірою підкріплений домінантною військовою силою із глобальним охопленням. Після закінчення холодної війни цей порядок і американська гегемонія, яка виступає гарантом, тимчасово залишилися незаперечними. Однак "відкриття" Китаю з 1978 р. і подальший безпрецедентний шлях капіталістичного зростання й експансії до нинішнього становища другої за величиною економіки світу та другої за чисельністю армії викликали численні наукові й суспільні дискусії щодо того, чи прагнутиме

Китай, що піднімається, змінити правила ліберального світового порядку й кинути виклик США як гегемону в ньому [21].

Тобто, як західні, так і китайські дослідники висловлюють різні погляди щодо того, як Китай буде розвивати свою роль у сучасній системі після закінчення холодної війни. Дискусії ведуться на тему, чи Китай прийме існуючий порядок, створений Сполученими Штатами, або використає свій зростаючий потенціал для створення міжнародного порядку, подібного до того, який формували США після Другої світової війни. У статті «After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline» Рендалл Швеллер і Сяоюй Пу визначають три домінуючі сценарії того, як може розвиватися піднесення Китаю. У взаємовідносинах із міжнародною політичною системою та американською гегемонією Китай обиратиме, як діяти: як «спойлер», як «прихильник» або як «ухильник» стосовно глобального ліберального порядку. Перший сценарій передбачає, що Китай поводитиметься як «спойлер» або «руйнівник», кидаючи виклик або порушуючи міжнародні норми, що підтримуються акторами глобального ліберального порядку, що мають статус-кво. Другий сценарій розглядає Китай як "прихильника" глобального ліберального порядку. У цьому сценарії Китай розглядається як відповідальний учасник міжнародного співтовариства і передбачається спадкоємність китайської стратегії інтеграції в рамках сформованих стандартів і практик глобального ліберального порядку. Третій сценарій передбачає, що Китай поводитиметься як "ухильник" або «халтурник». Відповідно до цього сценарію політика Китаю буде орієнтована на внутрішній світ. Тобто, у цьому сценарії Китай не порушуватиме стабільність статусу-кво але відмовиться брати на себе зобов'язання глобального ліберального порядку, зосередившись на проблемах, з якими стикається китайський уряд усередині країни [12, 20].

Навіть якщо ринкова міць Америки, як і раніше, не має собі рівних і спирається на статус долара як головної світової резервної валюти, навіть якщо військовий бюджет Китаю досі становить лише третину американського, і навіть якщо китайська політична економіка страждає від власних

суперечностей, таких як надлишкові потужності та зростаючий борг, Китай - із точки зору чисельності населення та потенціалу зростання - є світовою державою, здатною кинути виклик статусу Америці як провідної світової держави в наступаючій епісї глобальних геополітичних змін. Саме тому деякі автори вважають можливим, що Китай виступить у ролі того, кого Швеллер і Пу назвали «руйнівником» системи, який прагне повалити заснований на правилах ліберальний світовий порядок. Інші, однак, підкреслюють, що на сьогоднішній день Китай значною мірою пристосовується до ліберальних правил гри, сформульованих у рамках глобальних інституцій, в яких домінують США, а не кидає їм виклик, виступаючи прихильником чинної системи. Як приклад, можна навести дотримання Китаєм правил СОТ. Таким чином, залишається відкритим питання, якою мірою і як Китай пристосовується до ліберального порядку і протистоїть йому, а також до влади і позиції США в рамках цього порядку, що, своєю чергою, впливає і формує спосіб реагування самих США на зростання Китаю [18].

До 1990-х років китайська економіка розвивалася повним ходом. З початком XXI століття Китай продовжував підніматися. Протягом більшої частини цього періоду Сполучені Штати були бенефіціаром і прихильником перетворення Китаю з ізольованої сільськогосподарської країни на індустріального гіганта. Останнім часом виникли сумніви в тому, чи призведе тривале посилення Китаю та очевидний занепад США як світового гегемона до неминучого конфлікту, чи зв'язків і спільних точок дотику достатньо для того, щоб запобігти конкретним конфліктам інтересів, таким, як нинішня напруженість у Південно-Китайському морі, від переростання в реальний військовий конфлікт. Історична еволюція останніх 50 років може слугувати деякою втіхою проти сценаріїв "судного дня". Адже на відміну від епохи, що передувала Ніксону, китайсько-американські відносини, за своєю суттю, можна назвати розквітливими.

Цікавою особливістю американо-китайського конфлікту, що назриває, є те, що кожна зі сторін стверджує, що захищає існуючий міжнародний порядок

від загрози, яку становить для нього інша сторона. За цією, здавалося би, непримиренною суперечкою ховається найважливіша істина: і США, і Китай є державами зі статусом-кво, глибоко зацікавленими в стабільності у сфері глобальної безпеки та відкритій світовій економіці. Водночас обидві країни проводять вкрай необхідні реформи в глобальній системі, яка дедалі більше визначається тиском нульової суми.

Водночас обидві країни схильні до ізоляціоністських імпульсів, які загрожують зруйнувати можливість спільної програми реформ і втягнути світ у конфлікт. Співпраця з Китаєм у справі відродження міжнародного порядку не тільки запобігатиме такому конфлікту, а й створить умови для здорових форм як конкуренції, так і співробітництва в американсько-китайських відносинах. У центрі уваги має бути дипломатія, спрямована на формування всеохоплюючої глобальної системи з акцентом на дії, які дозволять зменшити обмеження з нульовою сумою.

У трьох ключових сферах: глобальна влада і безпека, глобальна економіка та зміна клімату, Китай наразі вживає контрпродуктивні кроки, які поглиблюють наявну напруженість, але при цьому проводить перспективні реформи, які можуть розширити можливості досягнення позитивних результатів. Не прагнучи протистояти кожній китайській ініціативі, американські лідери повинні ретельно розмежовувати вигідні та шкідливі результати, підтверджуючи й розвиваючи конструктивні пропозиції Китаю та регулюючи розбіжності шляхом переговорів, а не полеміки та конфронтації.

До числа потенційно плідних сфер співробітництва належать спільні дії щодо рішень у сфері зміни клімату, розвитку країн Півдня, перегляду глобальних принципів економічного будівництва та реформування міжнародних інститутів з метою створення більш відкритого та інклюзивного світопорядку. Співпраця в цих галузях принесе як прямі вигоди, так і підвищить авторитет США як відповідального лідера світового порядку, а не просто суперника Китаю. Це також відкриє можливості для конкуренції в

рамках, які засновані на правилах порядку, а не для сповзання до руйнівного конфлікту з нульовою сумою [15, 16, 17, 20, 28].

1.2. Історико-географічні хвилі розвитку країн як двох світових гегемонів

Після завершення Другої світової війни, відносини між США та Китайською Народною Республікою не мали гарного початку. КНР зневажала Сполучені Штати як головного глобального агента капіталізму та імперіалізму, тому уклала союз із Радянським Союзом. Сполучені Штати у відповідь відмовилися визнати легітимність нового китайського уряду та продовжували підтримувати Китайську Республіку, обмежену островом Тайвань, як єдиного законного представника китайського народу, відмовляючи КНР в одному з 5 постійних місць у Раді Безпеки ООН до 1971 року. Крім того, китайські та американські солдати вбивали один одного тисячами під час Корейської війни на початку 1950-х років.

У серпні 1954 року відбулася перша криза в Тайванській протоці. Президент США Дуайт Ейзенхауер зняв військово-морську блокаду Тайваню у 1953 році, що змусило Президента Республіки Китай Чан Кайші у серпні 1954 року розгорнути війська на островах Куемой і Мацу в Тайванській протоці. Народно-визвольна армія материкового Китаю відповідає обстрілом островів. Вашингтон підписує договір про взаємну оборону з націоналістами Чан Кайші. Навесні 1955 року США погрожують ядерною атакою Китаю. У квітні того ж року Китай погоджується на переговори, заявляючи про обмежену перемогу після відходу націоналістів з острова Дачжень. Кризи спалахують знову у 1956 та 1996 роках.

Квітень 1971 року - Дипломатія пінг-понгу. Першим публічним знаком покращення відносин між Вашингтоном і Пекіном стало запрошення китайською збіркою з пінг-понгу членів американської команди до Китаю 6 квітня 1971 року. Журналісти, які супроводжували американських гравців, стали одними з перших американців, яким дозволили в'їхати до Китаю з 1949 року. У липні 1971 року Державний секретар США Генрі Кіссінджер здійснює

таємну поїздку до Китаю. Невдовзі після цього Організація Об'єднаних Націй визнає Китайську Народну Республіку, надавши їй постійне місце в Раді Безпеки, яке з 1945 року займала Китайська Республіка Чан Кайші на острові Тайвань.

Президент США Річард Ніксон проводить вісім днів у Китаї в лютому 1972 року, під час яких він зустрічається з головою КНР Мао Цзедунем і підписує Шанхайське комюніке з прем'єр-міністром Чжоу Еньлаєм. Комюніке закладає основу для поліпшення американсько-китайських відносин, дозволяючи Китаю і США обговорювати складні питання, зокрема Тайваню. Однак нормалізація відносин між двома країнами просувалася повільно протягом більшої частини десятиліття.

1979 рік - Офіційні зв'язки та політика одного Китаю. Президент США Джиммі Картер надає Китаю повне дипломатичне визнання, одночасно засвідчуючи принцип "єдиного Китаю" та розриваючи нормальні зв'язки з Тайванем. Віце-прем'єр-міністр Китаю Ден Сяопін, який очолив масштабні економічні реформи в Китаї, незабаром після цього відвідав Сполучені Штати з візитом. Однак у квітні Конгрес ухвалює «Закон про відносини з Тайванем», який дозволяє продовження комерційних і культурних відносин між США і Тайванем. Закон зобов'язує Вашингтон надати Тайваню оборонну зброю, але офіційно не порушує політику США щодо одного Китаю.

У липні 1982 року Адміністрація Рональда Рейгана підтверджує угоду з Тайванем стосовно «Шести гарантій», включаючи обіцянки дотримуватися Закону про відносини з Тайванем, не виступати посередником між Тайванем і Китаєм, а також не встановлювати дату припинення продажу зброї Тайваню. У серпні 1982 року адміністрація Рейгана підписує третє спільне комюніке з Китайською Народною Республікою про нормалізацію відносин. Воно підтверджує відданість США своїй політиці "одного Китаю". Рейган відвідує Китай у квітні 1984 року, а в червні американський уряд дозволяє Пекіну купувати американське військове обладнання [23].

Навесні 1989 року тисячі студентів проводять демонстрації на площі Тяньаньмень у Пекіні, вимагаючи демократичних реформ і припинення корупції. 3 червня уряд вводить війська для зачистки площі, в результаті чого сотні протестувальників гинуть. У відповідь уряд США призупиняє військові продажі Пекіну і заморожує відносини.

Організація Північноатлантичного договору випадково бомбардує китайське посольство в Белграді під час своєї кампанії проти сербських сил, що окупували Косово в травні 1999 року, що похитнуло американо-китайські відносини. Сполучені Штати і НАТО приносять вибачення за серію помилок американської розвідки, що призвели до смертоносного бомбардування, але тисячі китайських демонстрантів протестують по всій країні, нападаючи на офіційні об'єкти США.

У жовтні президент Клінтон підписує Закон про відносини між США та Китаєм від 2000 року, який надає Пекіну постійні нормальні торговельні відносини зі Сполученими Штатами та відкриває шлях до вступу Китаю до Світової організації торгівлі у 2001 році. Між 1980 та 2004 роками двостороння американсько-китайська торгівля зростає з 5 мільярдів доларів до 231 мільярда доларів. У 2006 році Китай випередив Мексику і став другим найбільшим торговельним партнером Сполучених Штатів після Канади.

Під час вересневої промови 2005 року заступник Державного секретаря США Роберт Б. Зеллік ініціює стратегічний діалог з Китаєм. Визнаючи КНР державою, що розвивається, він закликає їх бути "відповідальним учасником" і використовувати свій вплив для залучення таких країн, як Судан, Північна Корея та Іран, до міжнародної системи.

У березні 2007 року Китай оголосив про 18-відсоткове збільшення бюджетних витрат на оборону на 2007 рік, що становить понад 45 мільярдів доларів. З 1990 по 2005 рік військові витрати зростали в середньому на 15 % на рік. Під час свого турне Азією в 2007 році віце-президент США Дік Чейні заявив, що нарощування військової потужності Китаю «не відповідає» проголошеній країною меті «мирного піднесення». Китай заявляє, що збільшує

витрати, щоб забезпечити кращу підготовку і вищу зарплату для своїх солдатів, щоб «захистити національну безпеку і територіальну цілісність».

У вересні 2008 року Китай випередив Японію і став найбільшим власником боргових зобов'язань США або казначейських зобов'язань, на суму близько 600 мільярдів доларів. Тобто, відповідно Китай стає найбільшим іноземним кредитором Сполучених Штатів Америки. Зростаюча взаємозалежність між економіками Сполучених Штатів та КНР стає очевидною, оскільки фінансова криза загрожує світовій економіці, підживлюючи занепокоєння щодо економічних дисбалансів між двома країнами.

Китай випередив Японію, ставши другою за величиною економікою світу після того, як його ВВП у другому кварталі 2010 року склав 1,33 трильйона доларів, що трохи перевищує показник Японії у 1,28 трильйона доларів за той самий рік. За словами головного економіста однієї з найбільших інвестиційних компаній у США та світі «Goldman Sachs», Джима О'Ніла, Китай знаходиться на шляху до того, щоб обігнати Сполучені Штати як економіку номер один у світі до 2027 року. На початку 2011 року Китай повідомив про загальний валовий внутрішній продукт у розмірі 5,88 трильйонів доларів за 2010 рік, у порівнянні з 5,47 трильйонами доларів Японії [69].

Листопад 2011 року - США "розвертаються" до Азії. В есе для «Foreign Policy» Державна секретарка США Гілларі Клінтон описує "поворот" США до Азії. Заклик Клінтон до збільшення інвестицій: дипломатичних, економічних, стратегічних та інших в Азійсько-Тихоокеанський регіон розглядається як крок, спрямований на протидію зростаючому впливу Китаю. Того ж місяця на саміті Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва президент США Барак Обама оголосив, що Сполучені Штати і вісім інших країн досягли угоди про Транстихоокеанське партнерство - багатонаціональну угоду про вільну торгівлю.

Лютий 2012 року - Зростання торговельної напруженості. Дефіцит торгового балансу США з Китаєм збільшився з \$273,1 млрд у 2010 році до

історичного максимуму у \$295,5 млрд у 2011 році. Це збільшення становить три чверті зростання торгового дефіциту США за 2011 рік. У березні США, ЄС і Японія подали "запит на консультації" з Китаєм до Світової організації торгівлі у зв'язку з його обмеженнями на експорт рідкоземельних металів. Сполучені Штати та їхні союзники стверджують, що китайська квота порушує норми міжнародної торгівлі, змушуючи транснаціональні компанії, які використовують ці метали, переїжджати до Китаю. Китай називає цей крок "необдуманим і несправедливим" і обіцяв захищати свої права в торговельних суперечках [69].

Листопад 2012 - Нове керівництво Китаю. 18-й з'їзд Національної партії Китаю завершився найбільш значною за останні десятиліття зміною керівництва: близько 70 % членів основних керівних органів країни - Постійного комітету Політбюро, Центральної військової комісії та Державної ради - були замінені. Лі Кецянь бере на себе роль прем'єр-міністра, а Сі Цзіньпін замінює Ху Цзіньтао на посаді президента, генерального секретаря Комуністичної партії та голови Центральної військової комісії. Сі виголошує низку промов про "омолодження" Китаю.

7 та 8 червня 2013 року проходить саміт у Саннілендс. Президент Обама приймає Президента Сі на "саміті без рукавів" у каліфорнійському маєтку Саннілендс, намагаючись налагодити особисті стосунки зі своїм колегою і пом'якшити напружені американо-китайські відносини. Лідери пообіцяли більш ефективно співпрацювати у вирішенні нагальних двосторонніх, регіональних і глобальних питань, включаючи зміну клімату і Північну Корею. Обама і Сі Цзіньпін також обіцяють створити "нову модель" відносин, що є реверансом до концепції Сі щодо створення "нового типу відносин між великими державами" для Сполучених Штатів і Китаю.

12 листопада 2014 року - Спільна заява щодо клімату. Під час саміту Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва 2014 року, президент Обама і президент Сі роблять спільну заяву щодо зміни клімату, в якій зобов'язуються скоротити викиди вуглецю. Обама ставить більш амбітну мету

щодо скорочення викидів у США, а Сі Цзіньпін дає першу в історії Китаю обіцянку стримати зростання викидів вуглецю до 2030 року. Ці зобов'язання найбільших світових забруднювачів породили у деяких експертів надію, що вони нададуть імпульс глобальним переговорам напередодні Конференції з питань зміни клімату під егідою ООН у Парижі в 2015 році.

30 травня 2015 року – попередження від США щодо Південно-Китайського моря. На чотирнадцятому щорічному Шанхайському діалозі з питань безпеки в Азії, міністр оборони США Ештон Картер закликав Китай припинити суперечливі роботи з меліорації в Південно-Китайському морі, заявивши, що Сполучені Штати виступають проти будь-якої подальшої мілітаризації спірної території. Напередодні конференції американські офіційні особи заявили, що знімки з американського військово-морського спостереження свідчать про те, що Китай розміщує військову техніку на ланцюжку штучних островів, незважаючи на заяви Пекіна про те, що будівництво ведеться в основному в цивільних цілях.

9 лютого 2017 року Президент США Дональд Трамп у телефонній розмові з головою КНР Сі Цзіньпіном заявив, що буде дотримуватися політики "одного Китаю". Після перемоги на президентських виборах Трамп порушив усталену практику, поговоривши по телефону з президентом Тайваню Цай Інвєнь і поставивши під сумнів відданість США своїй політиці "одного Китаю". Політика Вашингтона протягом чотирьох десятиліть визнавала, що існує лише один Китай. Згідно з цією політикою, Сполучені Штати підтримують офіційні зв'язки з Китайською Народною Республікою, але також підтримують неофіційні зв'язки з Тайванем, включаючи надання оборонної допомоги. Державний секретар Рекс Тіллерсон, відвідавши Пекін у березні, описав американсько-китайські відносини як такі, що побудовані на неконфронтації, відсутності конфліктів, взаємній повазі та постійному пошуку взаємовигідних рішень [22, 24].

6 - 7 квітня 2017 року Президент Трамп приймає голову КНР Сі на дводенному саміті в маєтку Мар-а-Лаго у Флориді, де двостороння торгівля та

Північна Корея є головними питаннями порядку денного. Після цього Трамп заявив про "величезний прогрес" в американсько-китайських відносинах, а Сі поспався на поглиблення взаєморозуміння і зміцнення довіри. У середині травня міністр торгівлі США Вілбур Росс оприлюднив угоду між Пекіном і Вашингтоном, що складається з десяти частин, про розширення торгівлі товарами та послугами, зокрема яловичиною, м'ясом птиці та електронними платежами. Росс описує двосторонні відносини як такі, що досягли нового максимуму, хоча країни не вирішують більш суперечливі торговельні питання, зокрема щодо алюмінію, автозапчастин та сталі.

22 березня 2018 року адміністрація президента Трампа оголошує високі тарифи на китайський імпорт на суму щонайменше 50 мільярдів доларів у відповідь на те, що за твердженнями й звинуваченнями Білого дому, Китай вчинив крадіжку технологій та інтелектуальної власності США. Після встановлених тарифів на імпорт сталі та алюмінію, ці заходи були спрямовані ще на деякі товари, включаючи одяг, взуття та електроніку, а також були обмежені деякі китайські інвестиції в США. На початку квітня Китай такі ж заходи стосовно низки американських товарів, викликаючи занепокоєння з приводу торговельної війни між найбільшими економіками світу. Цей крок знаменує більш жорсткий підхід президента Трампа до Китаю після самітів з президентом Сі Цзіньпіном у квітні та листопаді 2017 року.

6-ого липня 2018 року торгова війна між США та Китаєм загострюється. Адміністрація Дональда Трампа вводить нові тарифи на китайські товари вартістю 34 мільярди доларів. Більше 800 китайських товарів у промисловому та транспортному секторах, а також такі товари, як телевізори та медичне обладнання, будуть обкладатися 25-відсотковим податком на імпорт. Китай помститься, вводячи власні тарифи на понад 500 американських товарів. Заходи у відповідь, які також коштують близько 34 мільярдів доларів, спрямовані на такі товари, як яловичина, молочні продукти, морепродукти та соя. Президент Трамп і члени його адміністрації вважають, що Китай обманює США, використовуючи правила вільної торгівлі на шкоду американським фірмам, що

працюють в Китаї. Пекін критикує дії адміністрації Трампа як «торгівельні знущання» і попереджає, що тарифи можуть викликати заворушення на світових ринках.

10 травня 2019 року торгова війна загострюється ще сильніше. Після краху торгових переговорів адміністрація Трампа підвищує тарифи з 10% до 25% на китайські товари вартістю 200 мільярдів доларів. У відповідь Китай оголосив про плани підвищити тарифи на товари США вартістю 60 мільярдів доларів. Президент Трамп вважає, що високі витрати, пов'язані з тарифами, змусять Китай укласти вигідну для США угоду, в той час як в МЗС Китаю кажуть, що США мають «екстравагантні очікування».

15 січня 2020 року — підписано торговельну угоду «першої фази». Президент Трамп і віце-прем'єр Китаю Лю Хе підписали угоду, яка знаменує прорив у майже дворічній торговій війні між двома найбільшими економіками світу. Угода послаблює деякі тарифи США на китайський імпорт і зобов'язує Китай купувати американські товари на суму 200 мільярдів доларів, включаючи сільськогосподарську продукцію та автомобілі, протягом двох років. Китай також прагне забезпечити захист інтелектуальної власності. Однак угода зберігає більшість тарифів і нічого не говорить про масові субсидії китайського уряду, якими Сполучені Штати давно стурбовані, хоча Трамп каже, що майбутня угода може вирішити ці питання. За кілька днів до підписання угоди США перестали називати Китай валютним маніпулятором [11].

23 липня 2020 року Державний секретар США Майк Помпео виголошує промову під назвою «Комуністичний Китай і майбутнє вільного світу», яка свідчить про глибокі зміни в політиці США. Він каже, що ера взаємодії з Комуністичною партією Китаю закінчилася, засуджуючи недобросовісні торгові практики, крадіжки інтелектуальної власності, порушення прав людини в Сіньцзяні та Гонконзі та агресивні дії у Східно-Китайському та Південно-Китайському морі. Він закликає громадян Китаю та демократичні країни у всьому світі тиснути на Пекін, щоб вони змінили свою поведінку та дотримувались міжнародного порядку, заснованого на правилах.

Листопад 2020 - грудень 2020 року - Трамп посилює тиск протягом останніх тижнів перебування на посаді. Президент Трамп намагався закріпити свою спадщину жорсткості до Китаю в останні тижні перебування на посаді. Директор національної розвідки Джон Раткліфф називає Китай «найбільшою загрозою Америки сьогодні», а Міністерство торгівлі додає до свого торгового чорного списку десятки китайських компаній, включаючи найбільшого виробника чіпів країни, «Semiconductor Manufacturing International Corporation» (SMIC). Державний департамент посилює візові правила для приблизно дев'яноста мільйонів членів Комуністичної партії Китаю. Він також санкціонує більше китайських чиновників, включаючи чотирнадцять членів законодавчого органу Китаю, за зловживання владою в Гонконзі, Сіньцзяні та інших місцях. Крім того, Білий дім забороняє США інвестувати в китайські компанії, які, за його словами, пов'язані з Народно-визвольною армією. Китайські чиновники обіцяють помститися цим та іншим діям адміністрації Трампа.

19-ого березня 2021 року Байден підтримує тарифи Трампа та інші жорсткі заходи. Перша зустріч віч-на-віч між високопоставленими чиновниками адміністрації Байдена та китайськими чиновниками в Анкориджі, штат Аляска, відображає глибокі розбіжності між двома сторонами і закінчилася без спільної заяви. Протягом декількох місяців після зустрічі, адміністрація Байдена продовжує реалізовувати певну політику адміністрації Трампа, хоча приділяє більше уваги координації своїх дій з союзниками. Зберігаються тарифи на китайський імпорт, вводяться санкції проти китайських чиновників за політику в Гонконзі та Сіньцзяні, вводяться в чорний список десятки китайських компаній та продовжуються заборони епохи Трампа щодо інвестицій США в китайські фірми, пов'язані з військовою сферою. У своїй першій промові перед Конгресом у квітні президент Байден наголосив на важливості збільшення інвестицій в інфраструктуру та технології США, щоб конкурувати з Китаєм [25].

США і Китай, найбільші в світі джерела викидів парникових газів, підписали спільну заяву на кліматичному саміті ООН в Глазго 10-ого листопада

2021 року. Вони домовилися активізувати співпрацю у боротьбі зі зміною клімату протягом наступного десятиліття та спільно працювати над розширенням використання відновлюваних джерел енергії, розробкою нормативних баз та впровадженням таких технологій, як контроль викидів вуглекислого газу. Американські та китайські чиновники схвалюють угоду, а посланник Китаю з питань клімату Сі Чженхуа сказав: «Є більше згоди, ніж розбіжностей між Сполученими Штатами та Китаєм».

4 лютого 2022 року Сполучені Штати оголошують дипломатичний бойкот зимових Олімпійських ігор у Пекіні, посилаючись на порушення прав людини китайським урядом в Сінцзяні та інших країнах. Кілька інших країн, включаючи Австралію, Канаду та Великобританію, також відмовляються відправляти своїх офіційних представників на ігри. Китайські чиновники кажуть, що США намагаються «політизувати спорт, розпалити розбрат і спровокувати протистояння. Жоден спортсмен публічно не протестує під час Олімпіади, хоча деякі пропускають церемонію відкриття та виступають проти зловживань владою Китайськими чиновниками вже після проведених ігор.

26-ого травня 2022 року, у своїй довгоочікуваній промові держсекретар Ентоні Блінкен підкреслює важливість підвищення конкурентоспроможності США по відношенню до Китаю. Він називає Китай «найсерйознішим довгостроковим викликом міжнародному порядку» і протиставляє авторитаризм країни зі зобов'язаннями США щодо просування демократії та прав людини, але каже, що Вашингтон сповнений рішучості уникнути конфліктів. Три стовпи стратегії адміністрації Байдена: інвестування у вітчизняну промисловість, технології та інфраструктуру; робота з союзниками та партнерами для протидії зростаючій агресії Китаю та глобальна конкуренція з КНР. Міністерство закордонних справ Китаю засуджує промову Блінкена як «дезінформацію» і стверджує, що Китайська Народна Республіка є «охоронцем міжнародного порядку».

2 серпня 2022 року - напруженість загострюється через візит Пелосі на Тайвань. Після декількох місяців заперечень від китайських чиновників до

США стосовно розширення зв'язків з Тайванем, спікер Палати представників Сполучених Штатів Америки Ненсі Пелосі відвідала Тайбей і, за її словами, мала на меті показати підтримку США острову. В результаті цієї поїздки Пекін призупинив американсько-китайські кліматичні переговори, перекрив деякі військові канали зв'язку високого рівня та ввів санкції проти Пелосі. Китайські військові проводили бойові навчання, які фактично оточують острів і були набагато більшими, ніж навчання, проведені під час останньої кризи в Тайванській протоці в 1996 році. Вони також запустили балістичні ракети над островом, частина з яких приземлилась у виключній економічній зоні Японії, а китайські літаки перетнули розділову лінію між материковим Китаєм та Тайванем. Велика сімка (G7) заперечує проти «агресивної військової діяльності» Китаю, заявивши, що це може дестабілізувати регіон. Міністерство закордонних справ Китаю звинувачує Сполучені Штати в напруженості, а президент Тайваню Цай каже, що відповідь Китаю підірвала статус-кво.

7-ого жовтня 2022 року, міністерство торгівлі США вводить жорсткі обмеження на експорт в Китай передових обчислювальних чіпів американського виробництва і супутнього обладнання. Торгові чиновники стверджують, що Китай використовує ці продукти для виробництва передових військових систем та порушень прав людини. Американські компанії та приватні особи, які хочуть підтримати розробку мікросхем у Китаї, тепер потребують схвалення уряду США. Обмеження поширюються і на іноземні компанії, які використовують будь-які інструменти і програмне забезпечення американського виробництва. Експерти очікували, що цей крок перешкоджає розвитку вітчизняної індустрії чіпів Китаю, яка отримала масове державне фінансування в останні роки але все ще не має можливості виробляти найсучасніші чіпи. Представник міністерства закордонних справ Китаю заявив, що, вводячи обмеження, Сполучені Штати «тільки завдадуть шкоди собі і ізолюватимуть себе [10]».

14 листопада 2022 року, в Індонезії, Байден і Сі вперше особисто зустрічаються під час президентства першого. Обидва лідери висловлюють

бажання послабити двосторонню напруженість і погодилися відновити канали зв'язку, включаючи кліматичні переговори, які були призупинені кілька місяців тому. Байден заявив, що США будуть активно конкурувати з Китаєм, але він не шукає конфлікту. За словами міністерства закордонних справ Китаю, Сі Цзіньпін каже, що країни повинні знайти правильний шлях до взаєморозуміння. Під час тригодинної зустрічі лідери також обговорюють війну Росії в Україні. Згідно зі звітом США, лідери висловили протидію застосуванню ядерної зброї в Україні, тоді як у китайському звіті не згадується ядерна зброя. Байден стурбований порушеннями прав в Сінцзяні та агресією Китаю проти Тайваню, наголошуючи, що політика США на острові не змінилася.

4-ого лютого 2023 року США збивають нібито китайську шпигунську повітряну кулю. Президент Байден наказав ВПС США збити повітряну кулю під управлінням Китаю біля південно-східного узбережжя США після того, як представники безпеки заявили про шпигування за секретними військовими об'єктами. Китай називає повітряну кулю цивільним метеорологічним пристроєм, який випадково вторгся в повітряний простір США. Міністерство закордонних справ Китаю засуджує збиття як серйозне порушення міжнародної практики і обіцяє вжити заходів у відповідь. У зв'язку з цим інцидентом адміністрація Байдена скасувала поїздку держсекретаря США Ентоні Блінкена до Пекіна, що викликало нові побоювання з приводу погіршення американсько-китайських відносин, які вже посилюються підтримкою США Тайваню і торговельною напруженістю [7, 9, 13, 19, 26].

У травні 2023 року під час саміту G7 у Хіросімі президент США Джо Байден зазначив, що зв'язки з Пекіном «розморозяться дуже скоро». Чотири місяці потому Сполучені Штати та Китай зробили важливі перші кроки, щоб залишити позаду інцидент з повітряною кулею та стабілізувати свої хиткі відносини. Президент Байден під час віртуальної зустрічі з президентом Сі в листопаді 2021 року сказав «п'ять негативів» і повторив їх на Балі через рік. Сполучені Штати не прагнуть до нової холодної війни, не прагнуть змінити систему Китаю, не підтримують незалежність Тайваню, не прагнуть конфлікту

з Китаєм і не спрямовують активізацію своїх альянсів на Китай. Президент Сі відповів на Балі «трьома ні»: Китай не прагне змінити існуючий міжнародний порядок або втручатися у внутрішні справи Сполучених Штатів і не має наміру кидати виклик або витіснити Сполучені Штати з міжнародної арени. Ці принципи забезпечують розумну та стійку основу для зв'язків, орієнтованих на майбутнє. Вони повинні прагнути зменшити розрив між своїми конкуруючими підходами, зобов'язавшись оновити відносини, засновані на принципових точках дотику у нову еру стратегічної конкуренції [14, 15, 17, 27].

15 листопада 2023 року Байден і Сі провели переговори після саміту АРЕС - Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво. Лідери зустрілися в Сан-Франциско, що стало їхньою першою зустріччю за рік. Байден і Сі обговорили такі теми, як Тайвань, Південно-Китайське море, війна в Україні та на Близькому Сході. Лідери зобов'язалися відновити двосторонню робочу групу з боротьби з незаконним виробництвом наркотиків і перезапустити комунікацію на високому рівні між військовими, а також домовилися створити робочу групу для обговорення ризиків, пов'язаних зі штучним інтелектом. Під час зустрічі Сі також запропонував, що Пекін надішле до Вашингтона нових панд на знак дружби після того, як вони від'їдуть у жовтні 2023 року. Саміт мав на меті продемонструвати певне відновлення зв'язків між двома країнами, що, зрештою, відповідає низьким очікуванням.

У квітні 2024 року відбулися двосторонні зустрічі на високому рівні, що свідчать про покращення контактів на тлі напруженості. Байден і Сі провели телефонну розмову 2 квітня, щоб ще раз обговорити порядок денний листопадового саміту, а також свої подальші зусилля щодо боротьби зі зміною клімату та обміну "People-to-people". Тим часом міністр фінансів США Джанет Єллен очолює економічну делегацію до Китаю, а міністр оборони США Ллойд Остін відновлює діалог з міністром національної оборони Китаю адміралом Дун Цзюнем вперше з листопада 2022 року. 26 квітня Блінкен відвідав Шанхай і Пекін, де зустрівся з китайськими високопосадовцями, в тому числі з Сі. Блінкен застерігає Китай від підтримки війни Росії в Україні і обговорює з ним

такі питання, як ракетно-ядерні програми Північної Кореї та війна між Ізраїлем і ХАМАСом. Менш ніж через місяць Байден запроваджує нові американські тарифи на китайські електронні транспортні засоби та інші «зелені» продукти [69].

1.3. Методи дослідження

Для проведення ґрунтовного суспільно-географічного дослідження з теми "Особливості геополітичного та соціально-економічного протистояння США та Китаю у XXI столітті" було використано широкий спектр методів, що дозволяють комплексно аналізувати динамічний і багатовимірний характер взаємовідносин між цими країнами. Одним із ключових методів є аналіз документів та літературних джерел, що охоплює дослідження офіційних стратегічних доктрин обох країн, матеріалів міжнародних організацій, звітів аналітичних центрів і наукових праць. Важливо враховувати аналітику з провідних медіаресурсів, які дозволяють оцінити медійний і політичний дискурс. Особливу увагу було приділено вивченню змін у міжнародних торговельних угодах, розвитку глобальних ініціатив, таких як "Один пояс, один шлях" та аналізу історичних подій, що формують основу сучасного протистояння.

Картографічний метод є важливим інструментом для візуалізації та інтерпретації складних геополітичних, економічних і соціальних процесів. Це дозволяє створювати й аналізувати карти впливу США та Китаю у ключових регіонах світу, таких як Південнокитайське море, Африка чи країни АСЕАН, а також моделювати транспортно-логістичні маршрути, демографічні зміни та урбанізацію.

Порівняльно-географічний метод дозволив аналізувати та порівнювати ключові аспекти протистояння, такі як економічні показники, військові витрати чи стратегічні ініціативи. Порівняння стратегій США та Китаю в рамках економічної експансії або військової присутності дозволяє глибше зрозуміти їхні пріоритети та особливості політики. Наприклад, зіставлення ролі ініціативи

"Один пояс, один шлях" із діями США в рамках Індо-Тихоокеанського партнерства.

Системний метод передбачає розгляд США та Китаю як складних, багаторівневих систем із взаємопов'язаними компонентами. Наприклад, дослідження впливу торговельних тарифів США на структуру китайської економіки чи глобальні ланцюги поставок. Водночас цей підхід дозволив аналізувати глобальну динаміку через взаємодію цих країн у сфері кліматичної політики, безпеки чи технологічного розвитку.

Соціологічний метод сприяє вивченню громадської думки та експертних оцінок, що дозволяє оцінити вплив протистояння на соціальні настрої. Опитування населення та дослідження думок експертів розкрили ставлення до ключових питань, таких як торговельні війни чи підтримка Тайваню. Також цей метод допоміг виявити сприйняття глобальних ініціатив, зокрема китайських інвестицій в Африці.

Аналіз та синтез геополітичних стратегій є необхідним для оцінки зовнішньополітичної діяльності обох країн. Особлива увага приділяється тому, як Китай використовує "м'яку силу" через інвестиції та культурну дипломатію, тоді як США фокусуються на військовій співпраці та впливі через міжнародні організації. Також важливо, що була досліджена роль цих країн у глобальних конфліктах та їхній вплив на міжнародні організації, такі як ООН чи СОТ.

Соціально-економічний аналіз і статистичний підхід дозволяють виявити основні тренди в економіці та соціальному розвитку США та Китаю. Він був використаний для висвітлення та аналізу обсягів торгівлі, інвестицій, інновацій та зайнятості. Також аналізу соціальних змін, таких як зростання середнього класу, урбанізація чи розвиток освіти, що допомогло оцінити довгостроковий вплив політик обох країн.

Геополітичний аналіз регіональних конфліктів, у яких беруть участь США чи Китай, розкриває їхні стратегічні інтереси. Наприклад, вивчення ролі обох країн у Південнокитайському морі, конфлікті в Тайванській протоці чи підтримці регіональних союзників. Аналіз розгортання військових баз і їхнього

впливу на глобальну геополітичну динаміку є важливим для розуміння регіонального розподілу сил.

Комбінація цих методів дозволила отримати комплексне уявлення про геополітичне та соціально-економічне протистояння між США та Китаєм, що сприяло формуванню обґрунтованих висновків щодо їхнього впливу на глобальну політику, економіку та соціальний розвиток у XXI столітті.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ

2.1. Населення, соціальна політика

Протягом останніх років яскраво проявляється соціально-економічне протистояння США та Китаю. Перша сфера його прояву – соціальна. Країни мають різні підходи до організації та забезпечення належного рівня життя та різну соціальну політику, яка зумовлює розгортання протистояння між ними.

Країни мають доволі різну кількість населення, що створює різні умови для розвитку економіки за рахунок робочої сили. Якщо США розширюють свій вплив на інші країни світу, створюючи там представництва та розміщуючи виробництво своїх підприємств, у Китаї сконцентрована велика кількість виробничих підприємств та підприємств інших галузей, що дає можливість використовувати людський капітал працівників на повну силу.

Населення США постійно зростає, хоча й дещо різними темпами за останні роки. З 2010 по 2022 рр. серед округів найбільше зростання відбулося в окрузі Марікопа, штат Арізона, де кількість людей збільшилася на 726 341. Найбільше скоротилося в окрузі Лос-Анджелес, штат Каліфорнія, на 100 509 жителів. За цей період населення країни зросло на 7,7% порівняно з 309,3 млн осіб у 2010 році та склало у 2022 році 333,3 млн осіб, у 2023 році – 334,9 млн осіб. Тобто, спостерігається загальний приріст населення – за рахунок народжуваності та міграції. Важливо зазначити, що у 2022 році найбільшою расовою або етнічною групою в США були білі (неіспаномовні) група, населення якої становило 196,2 мільйона осіб. Між 2010 і 2022 роками латиноамериканське чи латиноамериканське населення збільшилося на 12,9 мільйонів з 50,7 мільйонів у 2010 році до 63,7 мільйонів у 2022 році. Подібне співвідношення та приріст зберігається і у 2023 році. При цьому, частка нелатиноамериканського населення скорочується – з 63,8% у 2010 році до 59,9% у 2022 році [50].

Крім того, слід звернути увагу на те, що у країні існує велика кількість міст-мільйонників, а саме – Даллас, Лос-Анджелес, Нью-Йорк, Сан-Антоніо, Сан-Дієго, Філадельфія, Фінікс, Чикаго тощо. Усього їх 9, і їх розташування здебільшого приурочене до промислово розвинених регіонів країни. Також слід звернути увагу і на те, що найбільш заселеними регіонами країни є Схід, Південь та тихоокеанське узбережжя, Аляска та гірські райони слабо заселенні, оскільки вони не придатні для комфортного проживання населення. Також густо заселеною є долина річки Міссісіпі. Окрім цього, для країни є характерною рурбанізація, тобто збільшення кількості населення у прилеглих до великих міст населених пунктів – мешканці живуть у приватних заміських будинках та працюють у містах. Водночас рівень урбанізації складає 80%, оскільки для країни поширеними є у тому числі і невеликі міста, які можуть мати кількість населення менше 1000 осіб, однак поширеним є міський спосіб життя. Окрім цього, слід додати й той факт, що у межах США живе чимала кількість представників інших націй, зокрема, найбільшими діаспорами країни є індійська, китайська, єврейська, мексиканська, українська, арабська та афроамериканська. Зокрема, у США живе близько 1 млн українців. Однак американська діаспора у інших країнах нечисельна, оскільки, по-перше, США – країна мігрантів у минулому, тому цілком ймовірно, що ті американці, які мігрували до інших країн, відновили своє корінне громадянство, тому й не вважаються представниками американської діаспори, а, по-друге, еміграція американців із США є зовсім невеликою, оскільки у країні стабільно вдалі умови для життя населення, тож причин для міграції до інших країн немає.

Населення Китаю є значно більшим, аніж населення США. У країні станом на 2024 рік проживає 1,4 млрд осіб. При цьому, з 2020 року приріст населення є несуттєвим, а у 2023 році навпаки – спостерігається скорочення населення. Це пов'язано з соціальною політикою держави, яка спрямована на зменшення народжуваності. Тут немає програм для мігрантів, які б приваблювали мігрантів з інших країн Азії, за рахунок чого населення країни б зростало [24]. Також, за прогнозами, населення країни скоротиться з 1,41

мільярда до 1,39 мільярда до 2035 року в результаті зменшення кількості новонароджених і збільшення кількості смертей через старіння населення. Незважаючи на те, що скорочення населення відбувається швидше, ніж очікувалося, Китай готовий зберегти свою позицію другого за чисельністю населення світу в осяжному майбутньому, забезпечуючи значний розмір ринку. Окрім цього, зменшення населення та низька народжуваність можуть призвести до сповільнення економічного зростання за рахунок зменшення робочої сили. Наразі населення країни досягло свого піку, а у майбутньому буде лише скорочуватись [10]. Населення Китаю складають здебільшого китайці, хоча є й мігранти з країн Південно-Східної Азії. Тим не менш, кількість мігрантів в США є більшою у відсотковому відношенні, оскільки країна була заснована як країна іммігрантів, які переїжджали до США з інших частин світу у пошуках кращого життя. Країна страждає від нелегальної міграції, у той час як у Китаї такої проблеми немає.

Варто також додати, що розподіл населення Китаю є географічно нерівномірним, і тенденція до поляризації розподілу населення стає все більш очевидною. Просторові відмінності у зростанні населення зміщуються зі сходу-заходу на північ-південь. Під впливом «ефекту ядра–периферії» у кількох великих містах збирається більше людей. Фактори, що впливають на зміни чисельності населення, мають очевидну часову мінливість: рельєф місцевості та температура все більше впливають на зміни чисельності населення Китаю. Зокрема, температура стала важливим фактором зміни чисельності населення Китаю. Зміни населення поступово переходять від одного економічного чинника до спільного соціального та економічного чинників. Так, температура впливає на зміни населення як у східних, так і в центральньо-західних регіонах, тоді як рельєф впливає на зміни населення лише в центральньо-західних регіонах. Зараз зміни чисельності населення в економічно розвиненому східному регіоні більшою мірою зумовлені економічними чинниками, тоді як у центральньо-західних регіонах – як економічними, так і соціальними чинниками. У центральних містах центральньо-західних регіонів спостерігається прискорена

агломерація населення, тоді як центральні міста східного регіону втрачають здатність приваблювати агломерацію населення [81].

Соціальна політика у США передбачає надання громадянам соціального забезпечення, як місцевим, так і іммігрантам. Соціальне забезпечення надається для різних верств населення, насамперед для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах [11].

У США соціальна політика була розвинена ще до середини ХХ століття, тоді як у Китаї вона фактично з'явилась наприкінці 1970х років, коли було запроваджено економічні реформи та відкритість. Усе це здійснило величезний вплив на соціальну структуру та траєкторії розвитку соціального добробуту та соціального захисту. Оскільки процес ринкової економіки та соціального переходу прискорювався, Китай зіткнувся з низкою складних проблем у дотриманні балансу між економічним зростанням і соціальною стабільністю. Соціальна політика в країні використовується як один з факторів економічного зростання, оскільки дає можливість забезпечити подолання соціальних проблем та підтримати соціальний порядок в країні. Тому китайський уряд впроваджує низку програм, спрямованих на вирішення соціальних проблем та покращення добробуту населення, що забезпечує економічне зростання держави. Якщо у США соціальна політика майже не змінюється, хоча й існують перспективи погіршення соціальної допомоги іммігрантам, у Китаї вона постійно вдосконалюється, тим самим дійсно забезпечує розвиток економіки за сучасних умов [10].

Враховуючи це, можна сказати, що США та Китай мають чимало відмінностей у контексті населення та соціальної політики. По-перше, це кількість населення, по-друге, це динаміка зміни населення. Також це міграційна політика держав, їх соціальна політика, яка відрізняється темпами розвитку та змінами, що вносять держави.

2.2. Конкуренція в експорті та імпорті

Протягом останніх років спостерігається активне соціально-економічне протистояння США та Китаю, що проявляється у першу чергу у контексті експорту та імпорту держав. США та Китай є активними конкурентами за першість за рівнем розвитку економіки, тому конкуренція в експорті та імпорті держав має вирішальне значення для їх сучасного розвитку. США та Китай мають відмінності в обсязі ВВП та динаміці його змін.

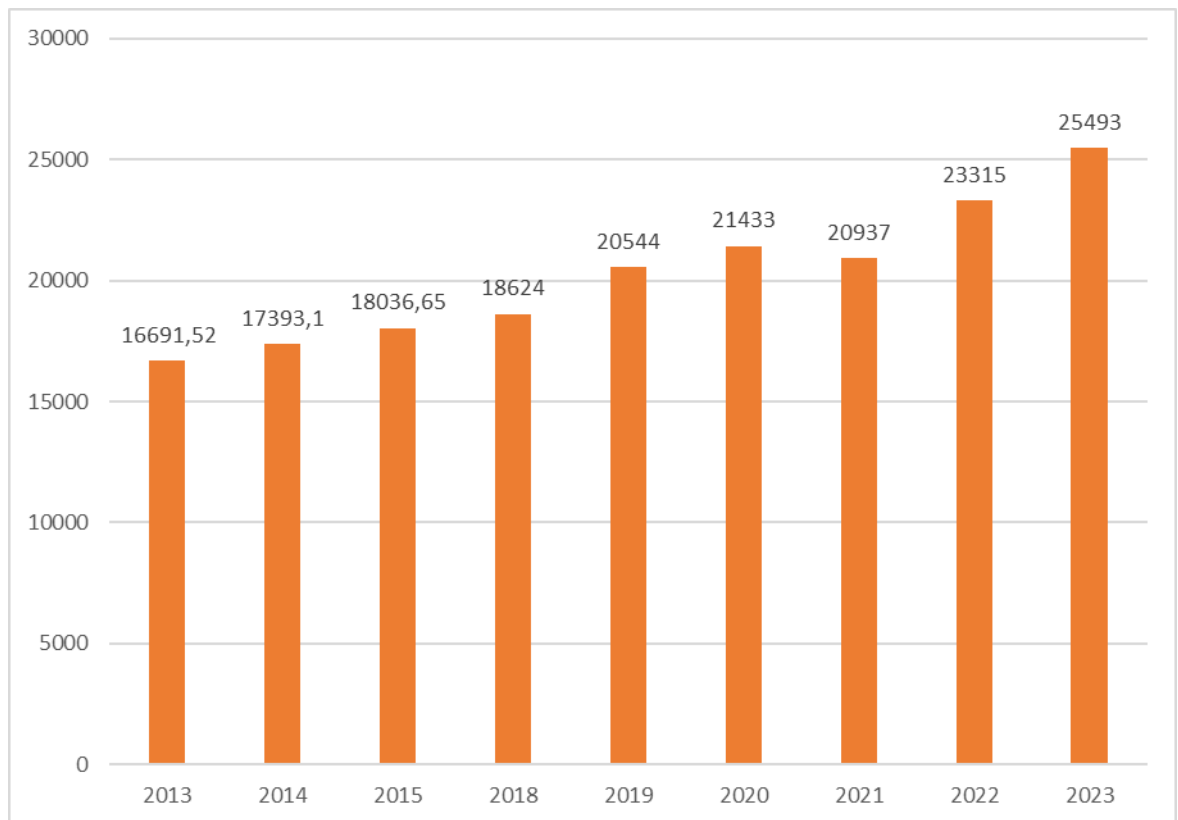

Рис. 2.1. Зміна ВВП США, 2013-2023, млрд дол. США (побудовано автором за даними [74])

Спостерігається постійне зростання обсягів ВВП у США, окрім «ковідних» 2020-2021 років. Це підкреслює активний розвиток економіки держави (рис. 2.1).

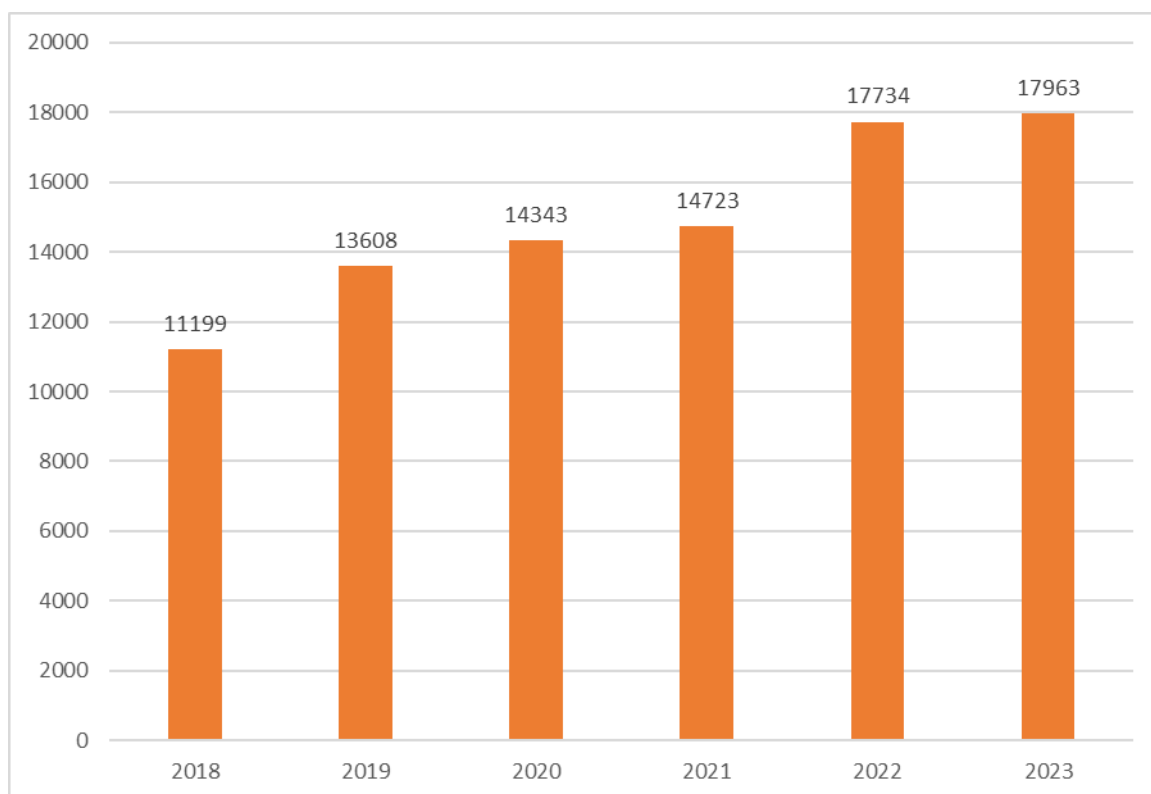

Рис. 2.2. Рівень ВВП в Китаї протягом 2018-2023, млрд дол. США (побудовано автором за даними [51])

Згідно з цим, варто підкреслити, що Китай протягом останніх років намагається наздогнати США. Навіть у 2020-2021 рр. динаміка ВВП була позитивною, не дивлячись на те, що країна найбільше постраждала від пандемії. У 2022 році відбувся різкий приріст ВВП, однак вже у 2023 році його зміни були незначними. Тим не менш, динаміка ВВП у США та Китаї є схожою, хоча США досі випереджають Китай, виграючи тим самим у даному напрямку суперництва (рис.2.2).

Звертаючи увагу на конкуренцію країн у контексті експорту та імпорту, зазначимо, що США виступає одним із основних торговельних партнерів багатьох країн світу, у тому числі і України. Так само і Китай виконує роль стратегічно важливого експортера багатьох видів товарів та послуг. З огляду на це, суперництво проявляється як в обсягах експорту, так і у сферах впливу експорту країн та інші регіони. У контексті імпорту – це імпорт важливих товарів, послуг та комплектуючих, які використовуються для виробництва

новітніх технологічних пристроїв, у контексті чого США та Китай також є конкурентами.

Рис. 2.3. Експорт з США та Китаю, 2014-2024 (за даними [73, 19])

У загальному, обсяг експорту у 2020-2024 рр. є доволі високим. У 2022 році США посіли друге місце у світі за експортом та перше місце за імпортом товарів. У свою чергу, обсяги експорту Китаю є вищими, ніж США, що можна простежити на цьому графіку. І хоча мали місце сезонні коливання обсягів експорту, у загальному Китай експортує значно більше продукції, ніж США, що робить його лідером за рівнем експорту у світі (рис.2.3).

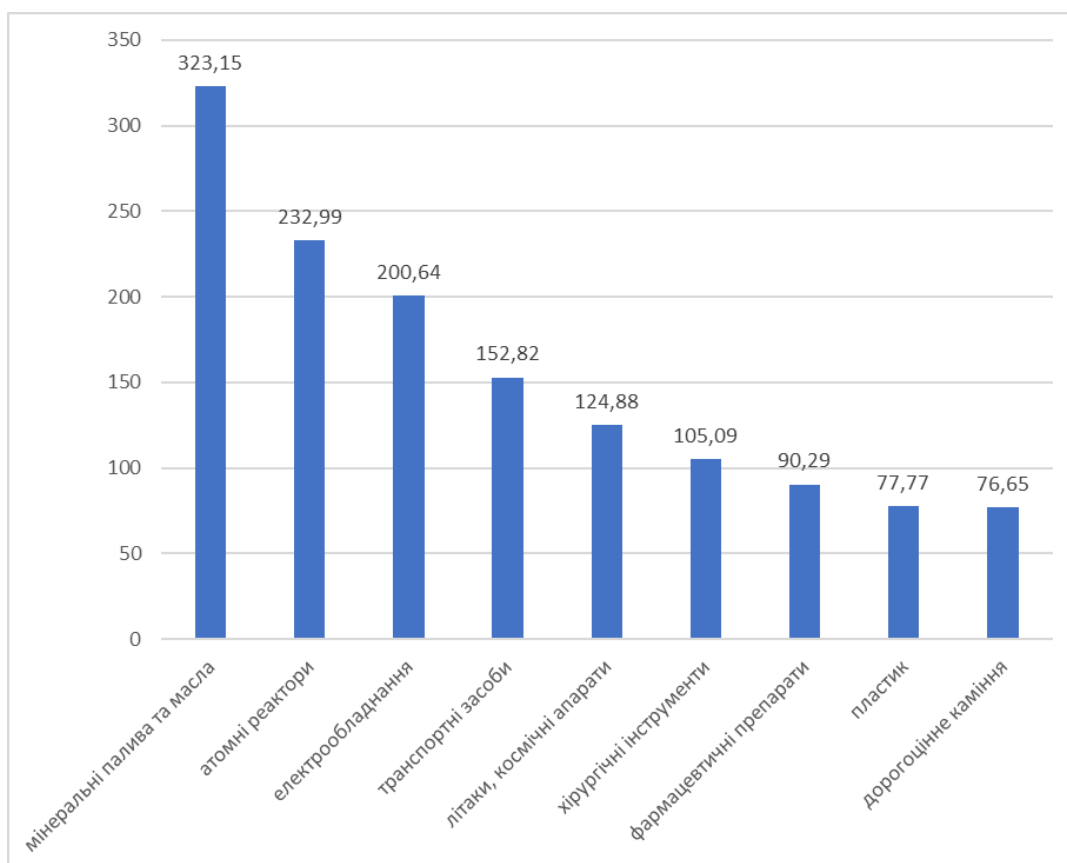

Рис. 2.4. Обсяг експорту США за окремими типами товарів, 2023, млрд дол. США (побудовано автором за даними [78])

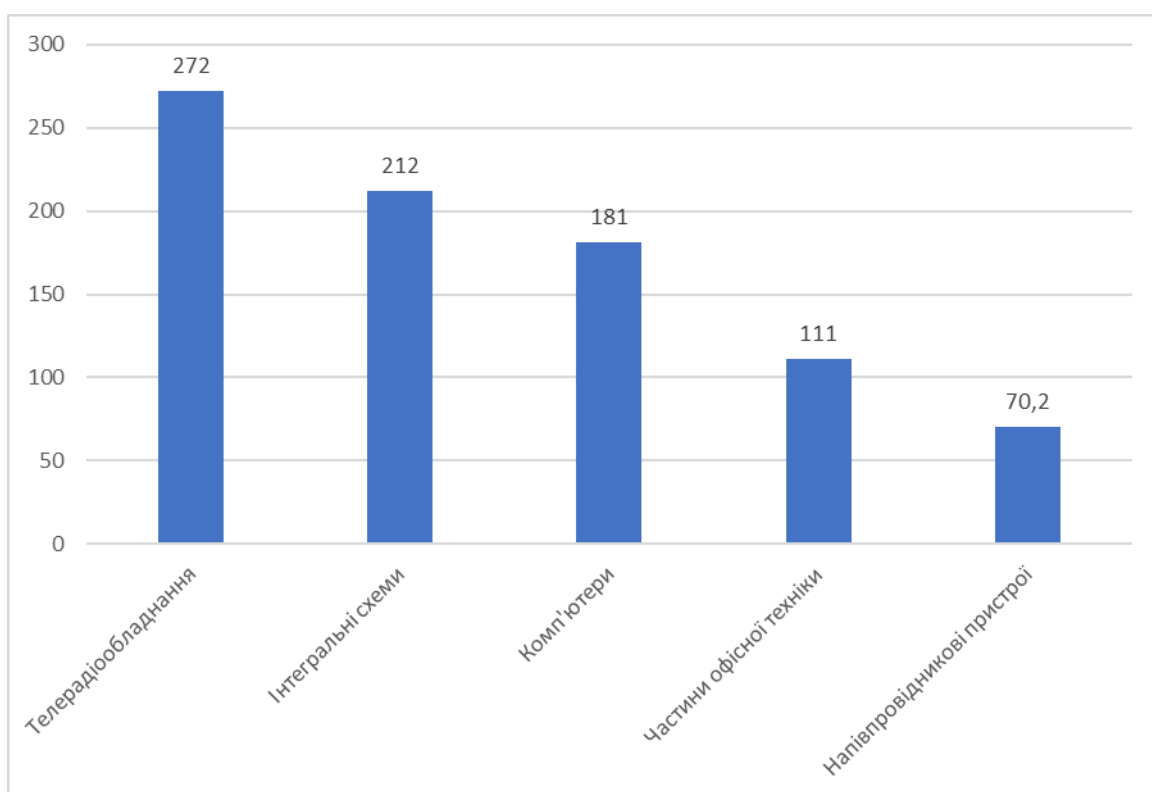

Рис. 2.5. Обсяг експорту Китаю та окремими типами товарів, 2022, млрд дол. США (побудовано автором за даними [18])

США спеціалізується на експорті нафтопродуктів, фармацевтичних препаратів, транспортних засобів та обладнання для атомних електростанцій. У той час, як Китай спеціалізується на експорт технологічної продукції – комп’ютерної техніки, електроніки та комплектуючих.

Окрім цього, США найбільше експортують до наступних країн: Канади (\$308 млрд), Мексики (\$294 млрд), Китаю (\$151 млрд), Японії (\$79,5 млрд) та Великої Британії (\$75,4 млрд). Найбільшими імпортерами продукції Китаю є: США (\$551 млрд), Гонконг (\$276 млрд), Японія (\$178 млрд), Німеччина (\$152 млрд) та Південна Корея (\$150 млрд). Тобто, можна сказати, що США та Китай імпортують продукцію один одного, проте все одно є суперниками у контексті зовнішньої торгівлі. Проявляється це насамперед у сфері поширення експортної продукції країн, оскільки обидві вони борються за збільшення експорту до окремих ринків, зокрема – до країн АСЕАН [78].

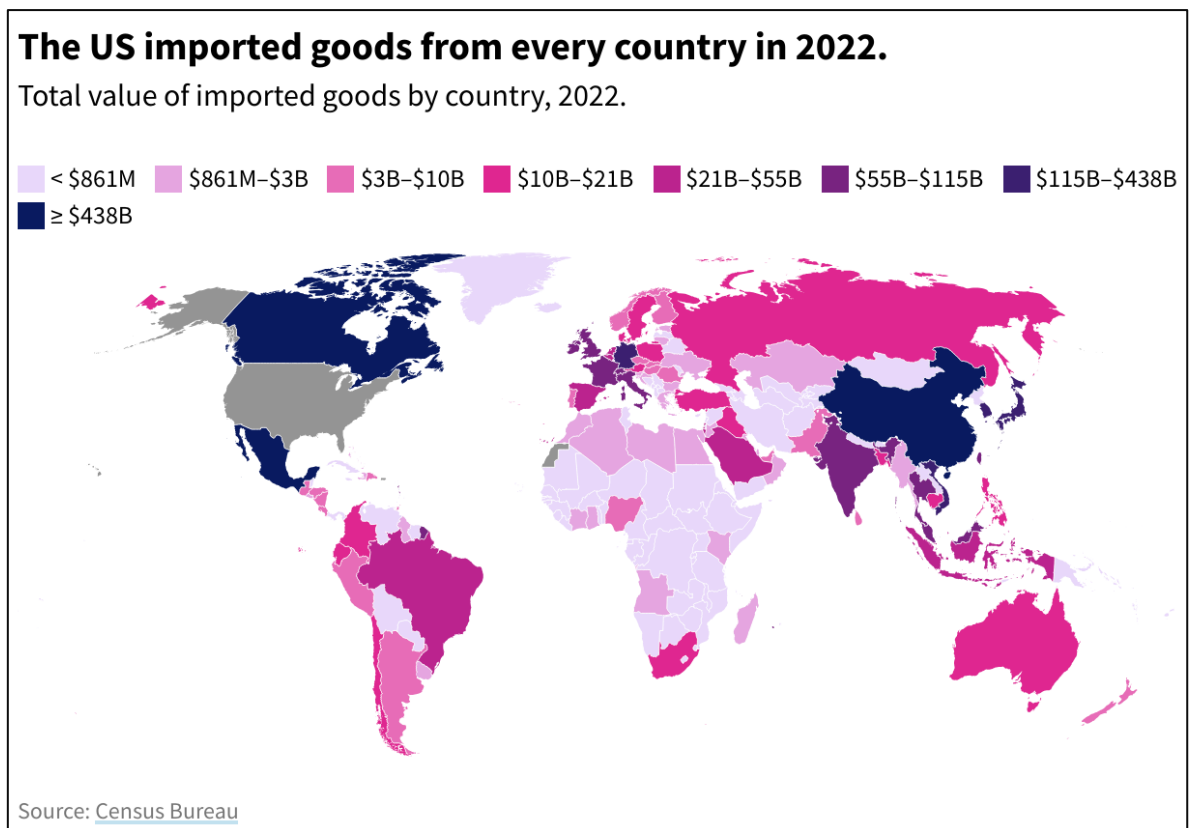

Рис. 2.6. Країни, з яких імпортує свою продукцію США (за даними [83]).

Також США та Китай імпортують продукцію з багатьох країн світу. Зокрема, Найбільшими торговельними партнерами США за імпортом товарів були Китай (\$536,8 млрд), Мексика (\$454,9 млрд) і Канада (\$437,7 млрд), що становить понад третину імпорту товарів Америки, Японія (\$148,3 млрд) і Німеччина (\$146,6 млрд) (рис. 2.5). Китай, у свою чергу, імпортує товари з наступних країн: США (\$151 млрд), Південна Корея (\$150 млрд), Японія (\$135 млрд), Австралія (\$123 млрд) [18, 83].

Розглядаючи конкуренцією США в експорті та імпорті, важливо відмітити, що особливо вона проявляється у контексті імпорту чипів, які використовуються для виробництва продукції технологічного призначення. Сучасне комп'ютерне обладнання, озброєння – усе це створюється саме на основі обладнання для виробництва мікросхем.

Китай імпортує мікрочипи з США та інших країн, які співпрацюють зі Сполученими Штатами, тому дуже залежить від рішень суперника стосовно можливого експорту такої продукції до Китаю. Стосується це Тайваню, який експортує чипи до Китаю. Пов'язано це з тим, що у таких країнах, як Тайвань, виробляються чипи американських компаній-гігантів, насамперед - Nvidia та AMD. Це найсучасніші чипи, які використовуються для виробництва багатьох новітніх технологій, також можуть бути використані для роботи зі штучним інтелектом. За сім місяців 2024 року різко зріс імпорт мікросхем Китаєм внаслідок обмежень з боку США. Так, за перші сім місяців 2024 року імпорт мікросхем склав 308,1 мільярда одиниць на суму близько 212 мільярдів доларів США. Це ознаменувало стрибок обсягу на 14,5% у порівнянні з минулим роком і 11,5% зростання вартості в доларах. Окрім цього, таке обмеження було розширене ще у березні 2024 року, оскільки Китай може використовувати імпортовані чипи для створення у тому числі і військового обладнання. Китай стверджує, що таким чином США намагається здійснити технологічну блокаду КНР та перешкодити його розвитку. Подібні дії – спроба США усунути конкурента у лиці Китаю у контексті розробки сучасних технологій, а також

стратегічна дія з метою попередження створення небезпечного для США озброєння [56, 7].

Враховуючи це, Китай експортує чипи з тих країн, з якими не накладено торговельні обмеження внаслідок рішень США. За останні роки Китай перетворився на «світовий ринок» напівпровідників, водночас він сподівається відіграти вирішальну роль у виробництві чіпів, закупаючи більше обладнання. Так, у липні 2024 року загальний експорт Нідерландів до Китаю перевищив 2 мільярди доларів США. Тому експортні обмеження США змінюють імпорتنу орієнтацію Китаю та збільшує обсяги імпорту мікросхем з інших держав. Крім того, Китай надалі продовжує бути лідером за експортом мікросхем (чипів) до інших країн світу. Також китайські компанії у 2024 році пережили суттєве зростання доходу від продажів напівпровідників. Відповідно, не дивлячись на експортні обмеження США, Китай досі продовжує активно виробляти напівпровідники та закуповувати чипи в інших державах, обходячи обмеження з боку США. Тому у даному випадку країни продовжують конкурувати, використовуючи різні способи боротьби [28].

Таким чином, США та Китай активно ведуть суперництво у контексті експорту та імпорту. І хоча країни залишаються важливими торгівельними партнерами, суперництво проявляється у контексті імпорту мікрочіпів Китаєм, які виробляють американські компанії в інших країнах світу. Це має стратегічну мету, що дає можливість США попередити конкуренцію та небезпеку з боку Китаю. Також країни активно збільшують обсяги експорту та рівень ВВП, при цьому Китай усіляким чином намагається наздогнати США.

2.3. Країни АСЕАН як поле економічної конкуренції

Важливим аспектом економічної конкуренції США та Китаю є країни АСЕАН. На сьогоднішній день АСЕАН являє собою міжнародну організацію, до складу якої входять 10 держав Південно-Східної Азії. Організація була створена 8 серпня 1967 року у результаті підписання Декларації АСЕАН. Дана міжнародна організація була заснована спільними ініціативами Індонезії,

Філіппін, Малайзії, Тайланду та Сінгапуру. В цілому, основними чинниками, що сприяли створенню даної міжнародної організації, була саме війна, а також загроза війни. Окрім цього, як свідчить дослідження Б. В. Новошицького, на той момент існувала загроза поширення комунізму, тому з метою протидії даним негативним чинникам було прийнято рішення створити регіональну міжнародну організацію, яка мала забезпечити інтеграцію держав регіону та допомогти протидіяти наслідкам загрозам. Таким чином, конфлікти, які у часи Холодної війни були особливо актуальними для азійського регіону, і спричинили необхідність пошуку нових шляхів для кооперації держав. Окрім цього, вже тоді виникла необхідність пошуку міжнародних партнерів для забезпечення економічного розвитку країн АСЕА, тому поступово посилювалась співпраця насамперед з США, західноєвропейськими країнами, Японією, а також і Китаєм [4].

Сполучені Штати наразі виступають у якості провідного торговельного та в цілому економічного партнера країн АСЕАН. США активно інвестують у розвиток країн, що входять до складу організації, а також ведуть з ними активну міжнародну торгівлю. Важливо відмітити, що у межах країн АСЕАН також сконцентровано значне виробництво американських компаній, тому ці країни мають стратегічне значення для США. Окрім цього, на даний момент Китай, як друга економіка світу, проводить активну інтеграційну політику в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, прагнучи ввести в орбіту економічного співробітництва країни АТР з різним рівнем розвитку економіки. При цьому поступово збільшуються обсяги експорту китайської продукції на ринки регіону, таким чином зростає співпраця АСЕАН та Китаю у сфері торгівлі [8].

Сполучені Штати мають міцні торгові та інвестиційні відносини з десятьма країнами, які входять до Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Ці країни – Бруней-Даруссалам, Бірма, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд і В'єтнам – разом є четвертими за величиною партнерами Сполучених Штатів у торгівлі товарами та послугами [17]. Китай є другим за величиною торговельним партнером країн АСЕАН у

контексті торговельної та інвестиційної співпраці, тому КНР наразі активно посилює свій вплив у регіоні, аби забезпечити успішну конкуренцію зі Сполученими Штатами.

Варто також додати, що товарообіг АСЕАН з Китаєм більш ніж подвоївся, досягнувши 722 мільярдів доларів у 2022 році, що становить майже п'яту частину глобальної торгівлі АСЕАН. Інвестиційні потоки Китаю в АСЕАН також зазнали значного зростання, досягнувши 15,4 мільярда доларів у 2022 році. Це зростання підкреслює розширення регіонального впливу Китаю. АСЕАН і Китай зараз є найбільшими торговельними партнерами. Враховуючи це, обсяг торгівлі Китаю з країнами АСЕАН є значно більшим, аніж обсяг торгівлі з США, що свідчить про те, що Китай досяг переваги у регіоні.

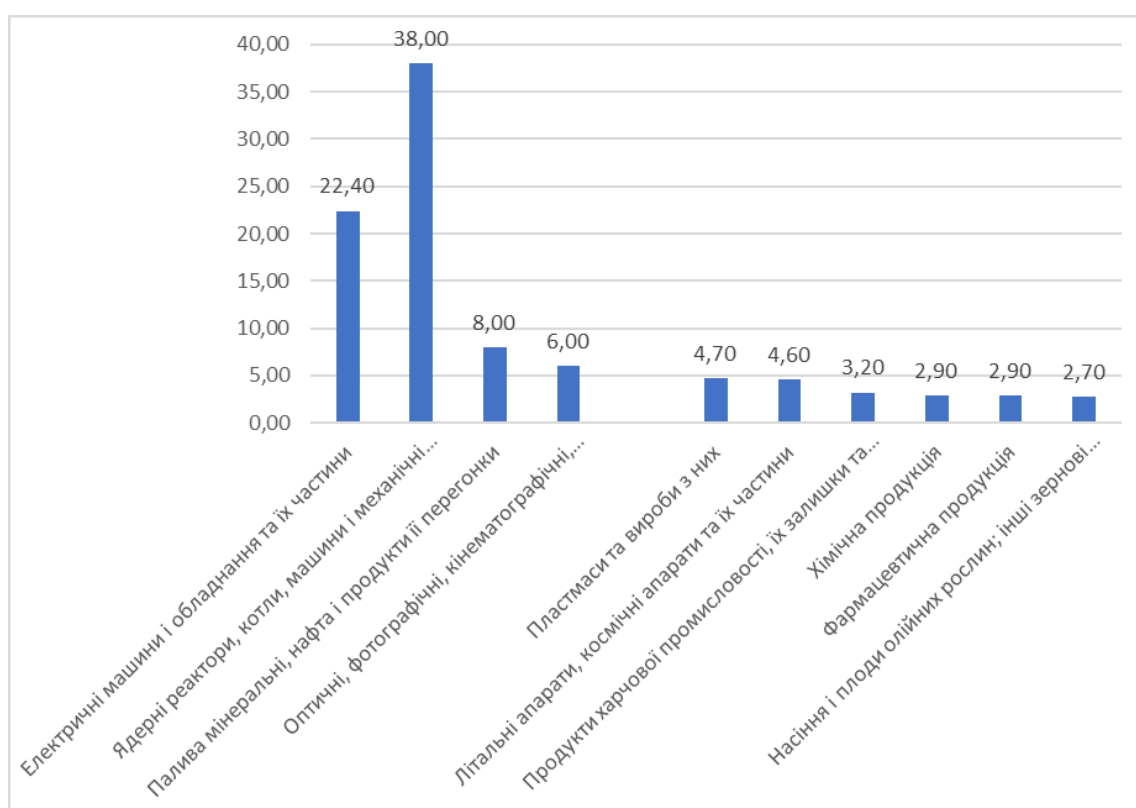

Рис. 2.7. Експорт товарів до країн АСЕАН з США, 2021, млрд дол. (побудовано автором за даними [17])

США найбільше експортує до країн АСЕАН електричні машини, ядерні реактори, мінеральні палива та нафту, а також інші види продукції, на якій спеціалізується країна (рис. 2.6).

Обсяг торгівлі товарами та послугами США з АСЕАН у 2022 році склав приблизно \$520,3 млрд. Експорт склав \$160,2 млрд; імпорт - \$360,1 млрд. Дефіцит торгівлі товарами та послугами США з АСЕАН у 2022 році склав \$199,9 млрд. Експорт товарів США до АСЕАН у 2022 році склав 111,4 мільярда доларів, що на 19,0% (17,8 мільярда доларів) більше, ніж у 2021 році, і на 48% більше, ніж у 2012 році. Імпорт американських товарів з АСЕАН у 2022 році склав 336,3 мільярда доларів, що на 17,6% (50,4 мільярда доларів) більше, ніж у 2021 році, і на 174% більше, ніж у 2012 році [17].

Водночас, Китай експортує продукцію схожих категорій, що свідчить про те, що саме ці товари мають найбільший попит в країнах АСЕАН. Окрім цього, АСЕАН залишається важливим джерелом імпорту сільськогосподарської та енергетичної продукції для Китаю. Майже весь імпорт пальмової олії до Китаю надходить з Індонезії та Малайзії [26].

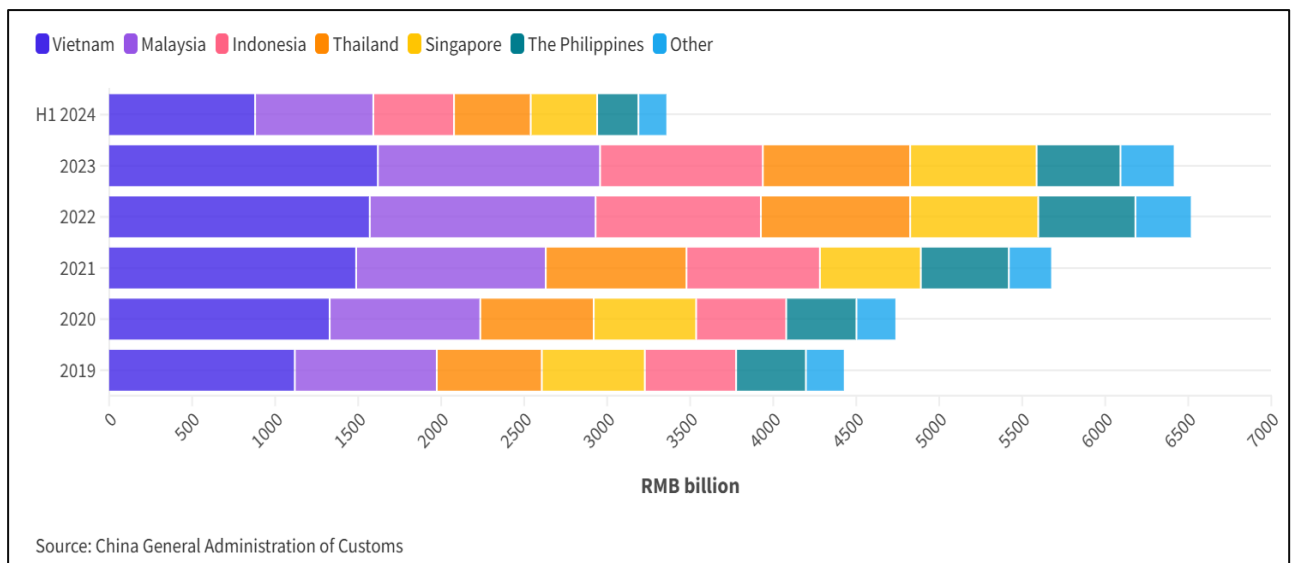

Рис. 2.8. Торгівля між Китаєм та АСЕАН за країнами, 2019 - 2024, млрд юані (за даними [26])

6 країн - В'єтнам, Малайзія, Індонезія, Таїланд, Сінгапур і Філіппіни - становлять переважну більшість торгівлі Китаю з АСЕАН. У 2023 році чотири країни, що залишилися - Лаос, Камбоджа, М'янма і Бруней - становили лише 5 відсотків торгівлі АСЕАН із Китаєм.

З 2022 року Індонезія обігнала Таїланд і стала третім за величиною торговельним партнером у блоці. У 2023 році на її частку припало 16,1 % загального обсягу торгівлі АСЕАН із Китаєм, тоді як на Таїланд - 14,6 %. АСЕАН є найбільшим торговельним партнером Китаю за напівфабрикатами: обсяг двосторонньої торгівлі напівфабрикатами у 2023 році становив 4,13 трлн дол. США (576,2 млрд дол. США).

Китай і АСЕАН також поглибили співробітництво в таких галузях, як зелена енергетика та побутова електроніка, а експорт літєвих батарей і фотоелементів з Китаю в АСЕАН, а також імпорту деталей аудіо- та відеообладнання швидко зросли.

Основними пунктами експорту Китаю до країн АСЕАН у 2023 році були електричні машини та обладнання на суму 128,66 млрд дол. США, а також ядерні реактори, котли, машини та механічні прилади на суму 64,94 млрд дол. США. Далі йдуть мінеральне паливо та мінеральні оливи на суму 20,05 млрд дол. США, а експорт пластмас і виробів із пластмас становив 18,50 млрд дол. США [26].

Враховуючи те, що країни АСЕАН імпортують з Китаю та США схожу продукцію, можна сказати, що у цьому регіоні вони є головними конкурентами. При цьому, Китай експортує значно більше продукції до АСЕАН, аніж США, оскільки загальний торговельний оборот є вищим. Тому наразі суперництво між Китаєм та США у контексті АСЕАН є явними, і тут лідером можна вважати саме Китай, який більш ефективно співпрацює з країнами організації. Одним із ключових факторів є географічна близькість АСЕАН саме до Китаю.

Таким чином, соціально-економічне протистояння США та Китаю протягом останніх років стає все більш активним та актуальним. Обидві країни досі продовжують бути важливими торговельними партнерами, проте продовжують вести суперництво у зовнішній торгівлі та у рамках торговельної співпраці з країнами АСЕАН, оскільки саме АСЕАН сьогодні є ключовим полем економічної конкуренції.

РОЗДІЛ 3

ГЕОПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

3.1. Сфери впливу

Важливим аспектом геополітичного та соціально-економічного протистояння є геополітична конкуренція держав. США та Китай є не лише лідерами у світовій економіці, де чітко можна побачити суперництво між ними, але й лідерами у світовій геополітиці, фактично розділяючи світ на полюси, як було у роки протистояння США та СРСР. Сьогодні США та КНР мають різну за характером зовнішню політику: якщо США співпрацюють з європейськими державами, також мають налагоджені відносини з Японією та Південною Кореєю, то Китай протягом останніх років все активніше співпрацює з РФ, а також з деякими європейськими державами, такими як Сербія, Угорщина, Білорусь, які деякі журналісти називають «китайською Європою». Окрім цього, деяке суперництво у контексті впливу США та Китай мають також і у країнах Південно-Східної Азії, що було окреслено на прикладі економічного протистояння держав. Тому важливо розглянути основні аспекти сучасної сфери впливу США та Китаю у контексті їх геополітичної конкуренції.

Під поняттям «сфера впливу» у наукових колах розуміють претензію держави на виключний або переважний контроль над іноземною територією або районом. Термін може означати політичну претензію на виключний контроль, яку інші держави можуть визнавати, а можуть і не визнавати, або ж юридичну угоду, за якою інша держава чи держави зобов'язуються утримуватися від втручання у сферу впливу. Саме в останньому, юридичному значенні цей термін вперше набув поширення у 1880-х роках, коли колоніальна експансія європейських держав в Африці та Азії наближалася до свого завершення. Останній етап цієї експансії характеризувався прагненням усіх великих колоніальних держав продовжувати взаємну конкуренцію за колонії мирним шляхом за допомогою узгоджених процедур. Цій меті слугували угоди про сфери впливу. Так, угода між Великою Британією та Німеччиною у травні

1885 року, яка першою використала цей термін, передбачала «поділ і визначення їхніх відповідних сфер впливу на територіях у Гвінейській затоці». За цією угодою послідувало багато подібних за характером угод, серед яких типовою можна вважати статтю VII угоди між Великою Британією та Німеччиною від 1 липня 1890 року, що стосувалася Східної Африки.

Як інструмент великої держави або імперського контролю, утвердження сфер впливу може впорядкувати периферійні території, але може сприяти конфліктам, коли конкуруючі держави прагнуть виключного впливу в одній і тій самій місцевості, або коли другорядні чи клієнтські держави чинять опір підпорядкуванню. В античності конфлікти між Римом і Карфагеном за ексклюзивний вплив на периферійні райони західного Середземномор'я призвели до Пунічних війн, що почалися в 3 столітті до нашої ери. Пізніше доктрина Монро (1823) фактично затвердила сферу впливу США в «Новому Світі», виключивши подальшу європейську колонізацію в Америці, що стало передвісником подальшого втручання США у внутрішні справи менших сусідів. Після Другої світової війни Радянський Союз створив сферу впливу як політичний факт на територіях народів Східної Європи [53].

Сфери впливу США та Китаю, відповідно до цього, можна визначити як основні напрями у зовнішній політиці держав, у контексті яких США та Китай мають намір забезпечити свій вплив на політику та економіку інших країн світу, забезпечуючи наявність союзників та прихильників серед них. Формування сфер впливу на сьогодні для обох країн в умовах геополітичної конкуренції є надважливим. У сучасному мультиполярному світі, у якому США та Китай відіграють не останню роль, виступаючи у ролі геополітичних лідерів, сформувались регіони, у яких обидві країни прагнуть обмежити політичну незалежність слабших держав усередині неї, а також запобігти іншим зовнішнім силам здійснювати подібний вплив. Для того, аби регіон кваліфікувався як сфера впливу, рівень контролю, який має впливова особа над слабшими державами чи утвореннями, має бути нижчим за межу прямого

імперського чи колоніального контролю, але вищим за рівень простого лідера альянсу чи коаліції.

Сучасний багатополярний світ характеризується поступовим входженням Китаю у роль світової держави та світового лідера, що є справжнім конкурентом для США. І хоча у світовій геополітиці є й інші держави, які мають намір стати домінуючи гравцями у певному регіоні, наприклад – Індія, висока конкуренція має місце саме між США та Китаєм. Деякі науковці вважають, що використання поняття «сфер впливу» не є доречним, проте, розглядаючи геополітичну конкуренцію США та Китаю, вони присутні. Так, повернення сфер впливу наразі створює для США наступні переваги [54]:

- Встановлення червоних ліній прийнятної та неприйнятної поведінки для обох сторін, таким чином обмежуючи потенційні точки спалаху;
- Створення буферних зон навколо самостійних периферій держав, таким чином зменшуючи страх оточення та пов'язаний з цим ризик війни;
- Зосередження уваги Вашингтона на безпеці сфери сполучених штатів, таким чином обмеживши обсяг стратегічних зобов'язань США та краще узгодивши їх із своїми можливостями; і,
- Обмежуючи свободу дій підлеглих держав, таким чином обмежуючи їх здатність втягувати переважаючу силу в конфлікт з іншими великими державами.

Важливою рисою сучасної геополітики є становлення Китаю як світової держави, яка поступово витісняє США з раніше існуючих сфер впливу країни. Попередньо було розглянуто економічне протистояння країн. У даному випадку також важливо відмітити те, що збільшення сфер впливу Китаю, зменшення впливу США також стає причиною збільшення ролі Китаю у світовій економіці та геополітиці.

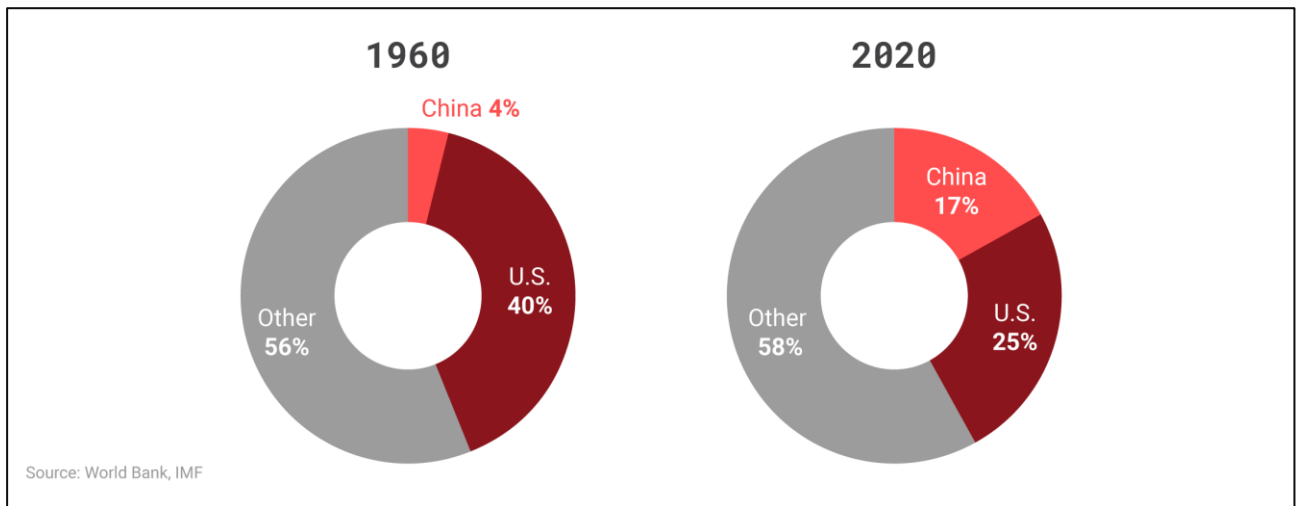

Рис. 3.1. Зміни часток ВВП США та Китаю у світовому ВВП, 1960 – 2020 рр. (за даними [54])

Можна побачити, що Китай збільшує свій світовий вплив, оскільки частка ВВП країни у світовому ВВП зросла більш ніж у 4 рази за останні 50 років (рис.3.1).

Таким чином, важливість сфер впливу для США зростає у зв'язку з розвитком Китаю. Для Китаю сформованість сфер впливу дає можливість забезпечити збільшення своєї ролі у геополітиці та світовій економіці. Так, сфери впливу створюються, щоб допомогти великим державам почуватися в безпеці. Саме вони здатні змусити великі держави відчувати себе в безпеці та підвищити їхню готовність співпрацювати в рамках широкого ліберального світового порядку. Тому США та Китай зберігають свою конкуренцію та суперництво в економіці і геополітиці, маючи полярний вплив на світ. Вони не розширюють свій вплив за допомогою зброї, а за допомогою своєї економіки та налагодженої зовнішньої політики [35].

Розглянемо більш детально сфери впливу США, зазначимо, що у свій час Сполучені Штати досягли надзвичайного успіху у своїх зусиллях створити буферну зону на заході Північної Америки. З початку дев'ятнадцятого століття США були стурбовані забезпеченням контролю над територіями на захід від Міссісіпі, щоб забезпечити великий кордон між Новою Іспанією та Сполученими Штатами. США були настільки успішні в цих зусиллях, що повністю анексували ці землі до кінця дев'ятнадцятого століття. Проте інтереси

американського режиму навряд чи зупинялися на Ріо-Гранде чи преріях південної Канади. Як стало ясно з доктрини Монро, США давно прагнули до величезної сфери впливу у півкулі, в якій не буде дозволено діяти жодній азійській чи європейській державі. Той факт, що США зберігають власну сферу впливу сьогодні, явно очевидний для будь-кого, хто знайомий з інтервенцією США в Латинській Америці. Так, у XX столітті Сполучені Штати підтримали низку операцій зі зміни режиму в Латинській Америці через занепокоєння, що недружній режим запросить ворожі іноземні держави – наприклад, Радянський Союз – у Західну півкулю. Втручання Вашингтона включають торгове ембарго на Кубі, проксі-війну США проти сандиністів у Нікарагуа, підтримку США диктатури Піночета в Чилі, переворот у Гватемалі 1954 року та переворот у Бразилії 1964 року. Найбільш відомою, звичайно, була Кубинська ракетна криза, під час якої США, як виявилось, були готові брати участь у ядерній війні, щоб утримати Радянський Союз поза сферою впливу США. Крім того, після Другої світової війни США розширили сферу свого впливу, включивши Саудівську Аравію, Єгипет, Південну Корею, Японію та, можливо, Тайвань. США навіть ініціювали вторгнення, щоб додати країни до своєї сфери впливу. Ірак був у радянській сфері впливу до війни в Перській затоці 1990 року. Після 2003 року, після повномасштабного вторгнення США в Ірак, країна була повністю додана до сфери впливу США [82].

Однак, можна побачити, що американські політики постійно заявляють про те, що США не визнає концепцію сфер впливу. Проте, аналізуючи вплив США на інші країни, можна чітко простежити те, що вони і є сучасною сферою впливу США. Тому до сфери впливу США за сучасних умов можна віднести [68]:

- Великобританія, яка має з США міцні дипломатичні та зовнішньоекономічні стосунки. Країна є основним союзником Сполучених Штатів та наразі не має наміру стати світовим лідером на рівні з США, хоча також має значний авторитет у світі, насамперед – серед держав, що входять до Співдружності націй;

- Франція – європейська нація, яка має такі ж історичні стосунки зі США, як і Великобританія, була однією з націй, яка допомогла Америці здобути незалежність від Британської корони. Франція була одним із наших найдавніших союзників, і вони навіть подарували нам статую Свободи на знак миру та дружби між двома країнами. Америка в свою чергу вплинула на Францію, особливо в освіті. Сьогодні країна зберігає міцні стосунки з США і у контексті геополітики, і у контексті зовнішньої торгівлі. Хоча вплив США, як і у випадку Великобританії, можна назвати радше як вплив союзника, а не держави, яка значно переважає силою, потужністю та впливовістю;

- Україна – для України США є стратегічно важливим союзником в умовах повномасштабної війни. Країна постійно отримує від Сполучених Штатів допомогу у вигляді фінансів та озброєння, завдяки чому сьогодні повністю увійшла у сферу впливу США;

- Південна Корея – після Корейської війни Південна Корея повністю увійшла у сферу впливу США, оскільки ця держава перебувала під контролем Сполучених Штатів у свій час. Завдяки цьому сьогодні Південна Корея є одним із основних союзників США;

- Японія – ще одна країна, яка опинилась під впливом США після війни – на цей раз Другої світової. Після поразки у Другій світовій війні США окупували Японію та реабілітували цю острівну державу. Під час окупації уряд США провів широкі військові, політичні, економічні та соціальні реформи. Донині Японія залишається найближчим союзником США;

- Республіка Філіппіни Америка окупувала та колонізувала країну після перемоги в іспано-американській війні, коли вона захопила колонії Іспанії. У статті, опублікованій Асоціацією азіатських досліджень, «англійська була введена як офіційна мова; реформована система освіти; започатковано програми будівництва портів, залізниць і доріг; та відбудова зруйнованих війною поселень». Найбільшим досягненням Америки на Філіппінах було запровадження системи державних шкіл, за якою все більше філіппінців навчали читати й писати. Рівень грамотності в 1903 р. становив 44,2 %, що

уточнювало контекст змісту і форми. Станом на 2021 рік 4,4 мільйона філіппінців проживають у Сполучених Штатах із великими громадами в Каліфорнії, Гаваях, Іллінойсі, Флориді, Техасі та Нью-Йорку через міграцію у 20 столітті, коли Філіппіни були територією США. Сьогодні США мають міцні стосунки з країною в економіці та у сфері безпеки, відповідно до Договору про взаємну оборону 1951 року. Тому Філіппіни досі залишаються основним союзником США у Південно-Східній Азії.

Важливо також відмітити вплив США на країни Латинської Америки, де він проявляється у вигляді економічної співпраці з країнами Карибського регіону, так і південніше екватору. Також це країни Перської затоки та Близького Сходу в цілому: регіон є нестабільним вже протягом багатьох років, проте США намагається і тут розширити свою сферу впливу. Наприклад, під час війни в Іраку, або ж під час війни між Ізраїлем та Палестиною, де США допомагають ізраїльській стороні озброєнням та надають фінансову підтримку. Від 1959 року Штати надали Ізраїлю 251,2 мільярда доларів США [1]. Також США посилює свою співпрацю з Індією, насамперед в економічному плані.

Особливою є сфера впливу Китаю. Розглядаючи сфери впливу Китаю, треба вказати, по-перше, що сучасна зовнішня політика Китаю має низку унікальних рис. Насамперед, зовнішня політика країни, як і інших держав, спрямована на захист власної незалежності та територіальної цілісності. Разом з тим, Китай не проводить агресивну зовнішню політику, а навпаки – застосовує для цього лише «м'які методи». Також для Китаю сьогодні важливим є створення сприятливого міжнародного середовища для відкритості, захист світу та сприяння спільному розвитку усіх країн. Тобто, як свідчать дослідження, основна концепція зовнішньої політики Китаю сьогодні – це концепція «м'якої сили», яка полягає у збільшенні ваги держави на міжнародній арені за рахунок збільшення пізнаванності та привабливості держави на глобальному рівні. Важливими інструментами «м'якої сили» Китаю сьогодні є культура держави, політичні цінності та особлива зовнішня політика, яка передбачає активну та рівну співпрацю з різними державами світу [3].

Разом з тим, сучасна зовнішня політика Китаю також характеризується використанням економічних інструментів. Китай тісно співпрацює з багатьма державами у сфері економіки, здійснюючи як зовнішню торгівлю, так і збільшуючи вагу держави на міжнародному ринку. Наразі Китай є лідером з виробництва електроніки, продукції легкої промисловості, сільськогосподарської продукції. Також у країні активно розвивається інтелектуальне виробництво. Окрім цього, Китай співпрацює з міжнародними транснаціональними корпораціями, чимала кількість з яких має власні виробництва у межах країни. Стрімкий розвиток економіки та зростання за рахунок цього привабливості держави були спричинені технологічною революцією, яка триває в країні протягом останніх десятиліть. Економічний чинник також відіграє вирішальну роль у зовнішній політиці країни та є одним із основних у забезпеченні її провідного місця на світовій арені [6].

Китай активно співпрацює у першу чергу з країнами Сходу. Також, розглядаючи концепцію зовнішньої політики Китаю, це насамперед сфера економічного впливу. За кілька десятиліть Китай зарекомендував себе як глобальний актор. КНР зміцнила свою роль як однієї з небагатьох країн, інтереси яких охоплюють усю земну кулю, і при цьому має можливість взаємодіяти з усіма сферами впливу. Зараз присутність Китаю відчувається в усіх куточках світу, від південної частини Тихого океану до Південної та Центральної Азії, на Близькому Сході, у Латинській Америці та в точках між ними. Основний інструмент впливу Китаю на інші країни світу та регіони зокрема – економічний. Так, Китай сьогодні тісно співпрацює з країнами АСЕАН, де саме Китай, а не США, має перевагу, через економічну залежність країн регіону від Китаю, зокрема інвестиційну залежність. Окрім цього, Китай також розвиває свої відносини з країнами Латинської Америки та Карибського басейну. Так, сьогодні Китай фактично став важковаговиком у торгівлі та інвестиціях, також впливає на розвиток інфраструктури та енергетики регіону. Зростаюча участь Китаю в регіоні також сприяє зростанню конкуренції між Сполученими Штатами та Китаєм. Науковці стверджують, що ця динаміка має

підштовхнути Сполучені Штати до підвищення їхньої ефективності не шляхом впровадження санкцій чи спроби конкурувати з Пекіном в економічному напрямку, а скоріше шляхом просування комплексної стратегії, яка позиціонує Вашингтон як партнера для вирішення основних регіональних викликів [20].

Також сьогодні посилюються відносини Китаю та Бразилії, ще однієї країни Латинської Америки. Бразилія торгує з Китаєм майже вдвічі більше, ніж зі Сполученими Штатами, і цей розрив збільшується внаслідок переорієнтації торгівлі, спричиненої торговельною війною між США та Китаєм. Бразилія та Китай також мають спільні інтереси в групі країн, що розвиваються, БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай та Південна Африка). Однак після вступу на посаду в січні 2019 року президент Бразилії Жаїр Болсонару кинув виклик історичним тенденціям у бразильсько-китайських відносинах, зайнявши критичну позицію по відношенню до Китаю і зайнявши дуже проамериканську позицію [23].

Варто відмітити співпрацю Китаю та Пакистану, наприклад, у китайсько-пакистанському економічному коридорі (СРЕС), який є проектом китайської ініціативи «Один пояс, один шлях». Так, відомо, що китайський і пакистанський уряди агресивно контролювали розповідь про проект. Його деталі залишаються непрозорими, включаючи умови позик і загальну вартість проекту для Пакистану. США розкритикували СРЕС, посилаючись на те, що вони вважають грабіжницьким кредитуванням і неправомірною вигодою для китайських фірм і працівників за рахунок Пакистану. Водночас, Китай та Пакистан все ж продовжують посилювати відносини, особливо на фоні поглиблення американсько-індійських зв'язків [9].

Також наразі потенційним театром боротьби Китаю та США стає Червоне море. Дослідники підкреслюють, що економічна і стратегічна експансія Китаю в регіоні – в тому числі його перша закордонна військова база в Джибуті – викликала занепокоєння в колах національної безпеки США. Важливо зазначити, що в той час як Вашингтон розглядав Джибуті в першу чергу через призму безпеки, Пекін просував туди поєднання комерційних, технологічних і

дипломатичних інвестицій, що свідчить про його підхід по всьому коридору БРІ. Він зазначає, що Китай розглядає свій джибутійський форпост і як засіб поширення сили, і як випробувальний полігон, де його військові можуть набути досвіду і оцінити міжнародну реакцію на китайську присутність за межами західної частини Тихого океану. Науковці застерігають США від акцентування уваги на «конкуренції великих держав» серед регіональних партнерів і пропонує замість цього зосередитися на розумних інвестиціях, порівняльних перевагах і багатосторонньому співробітництві [40].

З огляду на це, сфери впливу США та Китаю у деякому сенсі співпадають, особливо що стосується країн Латинської Америки та країн Азії, зокрема – Південно-Східної. Обидві країни намагаються збільшити свій вплив у регіонах, використовуючи економічні, дипломатичні та навіть військові інструменти. Демонструють так один одному свою перевагу та намагання зайняти більш вигідні позиції, аніж супротивник. В цілому, сьогодні США йдуть шляхом стримування Китаю, і коли Вашингтон визначає Китай як конкурента, ключовим є те, що він бачить цього конкурента з точки зору боротьби за сфери впливу. Тому конкуренція за сфери впливу між США та Китаєм сьогодні стає своєрідним проявом геополітичного та соціально-економічного протистояння двох могутніх держав [63].

3.2. Роль Південно-Східної Азії у боротьбі США та Китаю

Важливу роль у боротьбі США та Китаю відіграє насамперед Південно-Східна Азія. Більшість країн регіону входять до складу АСЕАН. Попередньо було встановлено, що саме в АСЕАН спостерігається економічне суперництво США та Китаю. Також це важлива сфера економічного та геополітичного впливу для обох країн, де сьогодні успіх має Китай, оскільки країни АСЕАН ведуть більш активну зовнішню торгівлю з Китаєм, аніж з США. Китайсько-американське суперництво у Південно-Східній Азії посилюється з кожним роком, про що свідчать як статистичні дані, так і наукові дослідження і аналітичні публікації на політичних інформаційних ресурсах.

Так, зауважимо, що морські шляхи регіону мають вирішальне значення для інтересів як США, так і Китаю. Крім того, країни АСЕАН разом є четвертим за величиною торговим партнером Сполучених Штатів і основним напрямком для американських іноземних інвестицій, а також найбільшим торговим партнером Китаю, займаючи важливе місце в амбітній китайській ініціативі «Один пояс, один шлях». Враховуючи це, Південно-Східна Азія – це своєрідна сцена конкуренції США та Китаю, де кожна з країн намагається досягти суттєвої переваги, використовуючи саме економічні інструменти. У країнах АСЕАН сконцентровано виробництво американських транснаціональних компаній, тому рівень інвестицій, які США спрямували у їх економіку, є особливо високим. Окрім цього, так само інвестує в АСЕАН і Китай [72].

Протягом останніх років Сполучені Штати прагнули поглибити свої відносини з Південно-Східною Азією, про що свідчать такі кроки, як підписання Угоди про всеосяжне партнерство між США та АСЕАН. Проте це відбувається на тлі зростання неоднозначного ставлення до Сполучених Штатів у столицях Південно-Східної Азії. Опитування 2024 року, проведене сінгапурським аналітичним центром ISEAS-Yusof Ishak Institute, показало, що вперше еліти регіону, ймовірно, стали б на бік Китаю з незначною перевагою під час конфлікту зі Сполученими Штатами, якби не було іншого вибору. Співпраця АСЕАН з США полягає в тому, що країни регіону шукають партнерів, зокрема у сфері безпеки та економіки. Філіппіни поглибили оборонні зв'язки зі Сполученими Штатами, своїм союзником, завдяки розширенню американських баз. Так само посилює співпрацю з США Індонезія, яка приймає навчання Garuda Shield, масштабні щорічні багатонаціональні навчання, тоді як індонезійські військові надають перевагу співпраці зі своїми американськими колегами та купівлі американського обладнання. Окрім цього, поглибив співпрацю з Вашингтоном і Сінгапур – у сфері штучного інтелекту та автономних систем у сфері оборони. Камбоджа, яку дехто вважає «державою-клієнтом» Китаю, схоже, готова зміцнити оборонні відносини зі Сполученими

Штатами, особливо додаткові можливості доступу до професійних військових освітніх програм США, які користуються попитом у регіоні.

Водночас, еліти країн АСЕАН вбачають у співпраці з США саме негативні наслідки, наприклад – безробіття та економічну рецесію, а також розширення соціально-економічних розривів і зростання нерівності в доходах. Не дивлячись на це, країни АСЕАН позитивно ставляться також до розширення масштабів економічного співробітництва з США. Наприклад, розширення торгівлі та інвестицій з США вітається у В'єтнамі, зокрема щодо фінансування проектів приватного сектора в інфраструктурі, охороні здоров'я та малому бізнесі. Так само позитивно ставиться до розширення економічної співпраці зі Сполученими Штатами і Таїланд, зокрема, щодо підтримки автомобільної промисловості та інвестування в потужності з виробництва електроенергії. Також американські компанії створили 300 000 робочих місць у Малайзії, надаючи стипендії, допомагаючи країні розвивати власну економіку.

Усе це можна вважати не суто намаганням США розвивати регіон з благими намірами, а ще одним інструментом суперництва з Китаєм. Китай – найбільша за площею країна Азії – завжди відіграватиме важливу роль у долі своїх південних партнерів через глибокі історичні, соціально-культурні та економічні зв'язки, а також через розмір і близькість. Тому намагатися конкурувати за вплив із менталітетом нульової суми марно. Дійсно, усі країни Південно-Східної Азії будуть прагнути до співпраці зі Сполученими Штатами як засобу збалансування Китаю. Водночас, Сполучені Штати не лише наполягають на просуванні своєї присутності в регіоні як противаги китайському впливу, але також прагнуть отримати політичну легітимність як лідера, прагнучи, щоб їх поважали як регіональну силу та щоб їхня модель прав людини та управління була прийнята регіональними партнерами. США й надалі продовжує сприймати АСЕАН саме як поле битви з Китаєм [79].

Окрім цього, більше половини жителів Південно-Східної Азії віддали б перевагу приєднатися до Китаю, а не до США, якби АСЕАН була змушена вибирати між конкуруючими наддержавами. Такі результати демонструє

регіональне опитування, які провів сінгапурський аналітичний центр. Згідно з цим опитуванням, 50,5% респондентів обрали Китай, а 49,5% віддали перевагу США, якби АСЕАН довелося обирати сторону. Опитування було проведено навесні 2024 року, що свідчить про зростаючу репутацію Китаю серед мешканців країн АСЕАН та зростаючий вплив країни у регіоні [47].

Сьогодні АСЕАН є привабливою зоною впливу і для США, і для Китаю. Як виробнича база, АСЕАН має низку загальновизнаних порівняльних переваг, включаючи демографічні дивіденди та низьку вартість робочої сили, що приваблює все більше прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у регіон. У 2018 році приплив ПІІ в АСЕАН досяг рекордного рівня в 149 мільярдів доларів США, що на 3% більше, ніж у 2017 році, тобто обсяг прямих іноземних інвестицій тут постійно зростає. Основні інвестори – американські та китайські корпорації. Окрім нижчої вартості робочої сили, АСЕАН має ще одну велику перевагу у вигляді угод про вільну торгівлю (ЗВТ). У жовтні 2019 року Протокол про модернізацію ЗВТ між Китаєм та АСЕАН набув повної чинності як підсумковий документ переговорів двох економік щодо модернізації ЗВТ. У рамках ЗВТ Китай-АСЕАН понад 90% товарів з Китаю та АСЕАН обкладаються нульовими тарифами. Крім того, АСЕАН підписала двосторонні угоди про зону вільної торгівлі з САР Гонконг, Австралією, Індією, Японією, Новою Зеландією та Кореєю. Тобто, регіон привабливий для обох країн насамперед з економічної точки зору, саме том він є одним із основних напрямків їх конкуренції [14].

Крім того, Південно-Східна Азія є ключовим фронтом американсько-китайського технологічного суперництва, яке відіграє важливу роль у перебудові та зниженні ризиків регіональних і глобальних ланцюгів поставок. Протягом року уряд США запровадив низку ініціатив щодо іноземної допомоги, цифрової економіки, інфраструктури та підключення, охорони здоров'я, освіти, а також морської та оборонної співпраці з АСЕАН. Проте, так само збільшує свій вплив і Китай. Китай активно інвестує в економіку країн АСЕАН, у розвиток промисловості та покращення інфраструктури. Особливо

хвилюючим для США є те, що Китай інвестує у розвиток портів країн АСЕАН та намагається створити тут окрім економічної переваги також і перевагу військову, тобто використати країни регіону для створення власних військових баз, для проведення навчань, аби підтвердити свою потужність як світового лідера, який має не лише розвинену економіку, але й має могутню армію, тим самим є прямим конкурентом для США в усіх контекстах.

Важливо відмітити зростаюче військове співробітництво Китаю та країн АСЕАН, що розгортається на фоні американсько-китайського суперництва. У листопаді 2021 року президент Сі Цзіньпін і лідери країн АСЕАН офіційно оголосили про встановлення всебічного стратегічного партнерства між Китаєм і АСЕАН, що стало важливою віхою у відносинах між двома сторонами. Це досягнення стало кульмінацією серії попередніх взаємодій та ініціатив, які мали місце протягом тривалого періоду. З початку 2000-х років Китай активно бере участь у діяльності АСЕАН+. Наприклад, у 2000 році Китай провів зустріч керівників оборонних коледжів Четвертого регіонального форуму АСЕАН (ARF) і почав робити свій внесок у щорічний огляд безпеки ARF. У 2003 році вона запропонувала заснувати спільну Конференцію з політики безпеки (SPC) для сприяння діалогу. У 2010 році за участю Китаю була створена зустріч міністрів оборони АСЕАН (ADMM-Plus). Крім того, обидві сторони регулярно скликають окремі зустрічі міністрів оборони, щоб зміцнити довіру та впевненість у військовій сфері. Китай проводить постійні морські навчання разом з країнами АСЕАН, що є важливим для сучасних позицій КНР у регіоні.

Разом з тим, посилити військове співробітництво з АСЕАН намагаються і у США. Так, США хочуть зберегти свою свободу судноплавства в Південно-Китайському морі, оскільки Китай заперечує морські претензії у цьому регіоні. Крім того, морські суперечки Китаю з Тайванем, Індонезією, Малайзією, Філіппінами та В'єтнамом спонукали ці країни Південно-Східної Азії підтримувати міцні оборонні зв'язки зі США, намагаючись створити певну форму рівноваги в регіоні. Тим самим, США скористалися ситуацією, щоб зміцнити свої позиції в блоці АСЕАН. Наприклад, значні зміни відбулися, коли

США та АСЕАН провели свої перші в історії спільні морські навчання у 2019 році одразу після спільних навчань Китаю та АСЕАН. Також США провели найбільші в історії спільні військові навчання зі своїм союзником за договором на Філіппінах, у яких брали участь понад 17 600 військовослужбовців. Ці події демонструють прихильність США зміцненню своїх оборонних зв'язків з АСЕАН по відношенню до Китаю. Тобто, США, як і Китай, нарощують у Південно-Східній Азії і військову потужність, тим самим обидві країни намагаються тут зміцнити свої позиції [15].

Наразі важливим стає зменшення суперництва США та Китаю у регіоні, оскільки використання країн АСЕАН як інструменту боротьби не несе жодної користі для цих країн у майбутньому, якщо суперництво між сторонами буде посилюватись. Враховуючи, що економіки АСЕАН однаково залежать від Сполучених Штатів, Європейського Союзу, Китаю та Східної Азії, блок повинен зберігати нейтралітет, утримуватися від прийняття будь-якої сторони та зміцнювати співпрацю. Використовуючи свій зростаючий економічний і політичний вплив, держави-члени могли б сприяти миру, розвивати співпрацю та посилювати взаємодію з міжнародним співтовариством. На тлі загострення геополітичного суперництва між США та Китаєм країни АСЕАН також повинні поглибити регіональну економічну інтеграцію. Протягом останніх двох десятиліть торгівля всередині АСЕАН як частка загальної торгівлі членів стагнувала на рівні приблизно 22-23%. Тобто, країни не посилюють співпрацю зсередини, для чого і було створено союз, а намагаються обрати або США, або Китай, посилюючи тим самим свій економічний розвиток.

Хоча блок функціонує як об'єднана група, він не є митним союзом, що означає, що країни-члени можуть взаємодіяти з іншими країнами чи блоками самостійно. Ця гнучкість дозволяє членам переслідувати власні інтереси та шукати різноманітні партнерства та угоди, зберігаючи згуртованість та життєздатність спільноти АСЕАН. Прикладом цього є Регіональне всеосяжне економічне партнерство, яке включає всі десять країн АСЕАН, Китай, Японію, Південну Корею, Австралію та Нову Зеландію. Представляючи приблизно одну

третину світового ВВП і одну чверть загального світового обсягу торгівлі та інвестицій, це партнерство є найбільшою у світі зоною вільної торгівлі, і її метою є сприяння більшій торговельній інтеграції шляхом зниження тарифів на 90% продуктових ліній. Тобто, тут також простежується економічний вплив Китаю на АСЕАН, оскільки завдяки створенню цієї угоди Китай посилює торговельну співпрацю з країнами регіону завдяки наявності зони вільної торгівлі [13].

Таким чином, країни Південно-Східної Азії (АСЕАН) сьогодні стають справжнім полем бою, як економічного, так і військового протистояння США та Китаю, двох могутніх фігур у сучасній геополітиці. Тому, розглядаючи геополітичне протистояння країн, можна помітити, наскільки воно простежується саме у цьому регіоні.

3.3. Альянси та міжнародні організації

Варто відмітити, що геополітичне протистояння США та Китаю можна особливо простежити у контексті їх участі в альянсах та міжнародних організаціях, завдяки чому вони здійснюють геополітичний вплив на регіональному та світовому рівні. Обидві країни належать до великої кількості міжнародних організацій і альянсів регіонального та міжнародного значення, зокрема – ООН (обидві країни), АТЕС (обидві країни), НАТО (США), БРІКС (Китай), ШОС (Китай) та ін. Ці організації мають загальнополітичне, економічне та військове спрямування. Особливо це стосується НАТО, членом якого є США. Китай належить насамперед до організацій економічного спрямування, проте можна помітити і збільшення військової співпраці між Китаєм та країнами-членами організацій, до яких належить країна. Тому на рівні альянсів та міжнародних організацій також можна помітити сучасне розгортання геополітичного суперництва країн.

На сьогодні США належить до низки міжнародних організацій. Насамперед, США є членом-засновником ООН:

- Країна є одним із п'яти постійних членів (P5) у Раді Безпеки ООН разом із Великобританією, Китаєм, Росією та Францією;
- Це найбільший окремий платник до регулярного бюджету ООН, надаючи 22% фінансування, а також 27% бюджету миротворчої діяльності ООН.

Хоча США є важливим членом ООН, відносини між ними були напруженими. Штаб-квартира ООН розташована в Нью-Йорку та робить найбільший внесок у програми ООН, ніж будь-яка окрема країна, але в більшості років США не сплачували свій внесок у повному обсязі. Також США не надають війська до миротворчих місій ООН. Президент Байден (2020–2024) більше підтримує Організацію Об'єднаних Націй і розглядає ООН як форум для глобального просування демократії та прав людини. У 2021 році США знову приєдналися до ВООЗ, звідки зумів вийти Трамп.

Особливо важливою є участь США у НАТО. НАТО як безпековий альянс та важливу міжнародну організацію було створено 4 квітня 1949 року, на фоні зростаючої небезпеки з боку Радянського Союзу. Згідно зі статутними документами організації головною місією НАТО є забезпечення свободи та безпеки країн-членів через використання як політичних, так і військових механізмів. Альянс заснований на спільних цінностях, серед яких демократія, індивідуальна свобода, верховенство права та мирне врегулювання конфліктів, і прагне втілювати ці принципи в усьому євроатлантичному просторі. Центральним елементом діяльності НАТО є гармонія у поглядах між північноамериканськими та європейськими членами, які поділяють спільні інтереси, цінності та прагнення захищати демократичні ідеали. Це забезпечує нерозривність безпеки між Європою та Північною Америкою. Водночас організація покликана захищати своїх членів від зовнішньої агресії, спираючись на принцип колективної безпеки, що означає спільну і скоординовану відповідь усіх країн-членів на будь-який акт нападу. НАТО також активно сприяє утвердженню демократичних ідеалів, створюючи платформу для консультацій та взаємодії між країнами з питань оборони і безпеки. Це дозволяє вирішувати

конфлікти, зміцнювати довіру між державами і запобігати виникненню кризових ситуацій [2].

Важливість участі США у НАТО виділяється наступним чином:

- США є домінуючим гравцем в НАТО
- Країна надає набагато більше військ, ресурсів і фінансів, ніж будь-який інший член альянсу
- США більше, ніж будь-яка інша країна, визначають порядок денний НАТО. Наприклад, стверджується, що США продовжували тиск на європейські країни, щоб вони прагнули розширити НАТО на схід.

В останні роки США також намагалися спонукати інших членів НАТО взяти на себе більшу відповідальність за власну оборону та зробити більший внесок у фінансування НАТО. Стверджувалося, що США більше зосереджували свою увагу на Азії та Далекому Сході, а не на Європі. Однак після російської анексії Криму в 2014 році, а потім військового вторгнення в Україну в 2022 році, підтримка НАТО та США Атлантичного альянсу перемістилася на вершину міжнародного порядку денного США. Лідерство США в НАТО залишається дуже важливим. Наприклад, підтримка США Україні з січня 2022 року по жовтень 2023 року становила 75,4 мільярда доларів, з яких 46,3 мільярда – це військова підтримка. У 2024 році президент Байден запропонував ще 61 мільярд доларів допомоги Україні. З іншого боку, США також потребує НАТО, оскільки це дозволяє США протистояти складним і різноманітним загрозам своїй безпеці разом з іншими країнами, які підтримують демократичні цінності. У складі НАТО США сильніші. Також участь США у НАТО є стратегічно важливою для країни з точки зору протистояння з Китаєм та збереження лідерських позицій у світовій геополітиці [62].

Також варто зазначити, що у вересні 2021 року США уклали новий договір безпеки з Великобританією та Австралією під назвою AUKUS. Це було описано як пакт проти Китаю, хоча ця країна не згадувалася в публікації для преси. Президент Байден також прийняв візит прем'єр-міністра Австралії

Ентоні Албанезе в жовтні 2023 року. Обидва лідери прагнуть посилити зв'язки між своїми двома країнами, щоб підвищити їх безпеку та безпеку інших країн Тихого океану.

Китай також є країною-членом ООН, як і США. За сучасних умов Зростаючий вплив Китаю в Організації Об'єднаних Націй є неминучим, оскільки він впливає з більш напористої зовнішньої політики президента Сі Цзіньпіна та того факту, що за оцінками внески Китаю в світову організацію зараз поступаються лише Сполученим Штатам. Китай бере участь в ООН насамперед у контексті ухвалення важливих для організації рішень, які стосуються стану справ у державах світу, світових конфліктів, порушення прав людини тощо. Однак, політика та погляди Китаю в ООН відрізняються від США. Наприклад, у 2020 році Китай наклав вето на дві резолюції стосовно Сирії, заблокував призначення громадянина Франції спеціальним посланником у Судані – разом з РФ. Окрім цього, неоднозначною є позиція Китаю в ООН стосовно війни в Україні, що також відрізняється від поглядів США у цій організації [16].

Обидві країни належать до такої міжнародної організації, як АТЕС. Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, або АТЕС, є провідним форумом в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні для сприяння торгівлі та інвестиціям, економічному зростанню та регіональній співпраці. До складу АТЕС входять: Австралія; Бруней Даруссалам; Канада; Чилі; Китайська Народна Республіка; Гонконг, Китай; Індонезія; Японія; Республіка Корея; Малайзія; Мексика; Нова Зеландія; Папуа Нова Гвінея; Перу; Філіппіни; Російська Федерація; Сінгапур; Китайський Тайбей; Таїланд; Сполучені Штати Америки; В'єтнам. США проводить низку торгових ініціатив у даній організації [12]:

- Сприяння прийняттю високостандартних дій, спрямованих на відкриття ринку, для усунення бар'єрів для торгівлі та інвестицій, а також усунення практики спотворення торгівлі та іншої несправедливої практики;

- Зменшення перешкод для цифрової торгівлі для підтримки інновацій і зростання цифрового ринку;
- Підвищення конкурентоспроможності послуг у регіоні шляхом зниження бар'єрів, які перешкоджають експорту послуг США;
- Сприяння належній регулятивній практиці в таких сферах, як консультації з громадськістю, оцінка впливу нормативних актів та внутрішня координація нормотворчої діяльності;
- Сприяння регулятивній співпраці в ключових секторах, таких як хімічна промисловість, науки про життя та автомобільна промисловість та ін.

Для Китаю участь в АТЕС також є важливою. Китай є провідним учасником організації, здійснюючи тут низку напрямків своєї економічної політики. Також саме у межах організації розгортається суперництво США та Китаю, про що неодноразово було згадано під час самітів АТЕС, де брали участь обидві країни. Так, у 2023 році під час саміту АТЕС зустріч Байдена і Сі відбулася на тлі війни Ізраїлю та ХАМАС в Газі. Сполучені Штати були стурбовані тим, що Китай – як хороший друг Ірану та один із найбільших імпортерів його газу та нафти – може ускладнити дипломатичні зусилля з припинення конфлікту та потенційно загострити напруженість. Під час цього саміту у листопаді 2023 року США та Китай провели зустріч президентів, на якій обговорили також питання їх протистояння, маючи намір покращити відносини, проте протягом року протистояння між державами лише посилюється [59].

Дуже важливою для Китаю є його участь у БРІКС – міжнародній організації, яка сьогодні разом з Китаєм протистоїть США та Західному світу. Так, концепція країн БРІКС (Бразилія, Росія, Індія та Південна Африка) вперше з'явилася наприкінці 2001 року в результаті перспективного дослідження, проведеного приватною компанією (Goldman Sachs). Згідно з цим дослідженням, рівень зростання, якого ці країни досягли в попередні роки, свідчив про те, що цим країнам судилося досягти високого економічного рівня до кінця 21-го століття. З того часу деякі думки стали підтримувати економічне

зростання країн БРІКС. Але в той же час інші голоси ставили під сумнів правдивість цього прогнозу. Після перших спекуляцій, лише через вісім років після цього перспективного дослідження країни БРІКС вирішили вперше зустрітися в 2009 році, щоб обговорити суть свого об'єднання і вивчити різні можливості для спільної роботи [22].

Китай є членом БРІКС від самого початку створення організації, постійно бере участь у самітах організації, які проводяться між її країнами-членами. Економічний розмір Китаю та зростаюча наполегливість у зовнішній політиці дають йому домінуюче становище в БРІКС, що відображається на внутрішньоблокових торговельних потоках і зовнішньополітичних позиціях блоку. Велика частина зростання торгівлі була зосереджена на Китаї, а внесок решти країн БРІКС до недавнього часу залишався досить незмінним. Нещодавнє зростання в основному пояснюється Індією, яка пережила прискорення економічного зростання. Члени БРІКС все більше переплітаються з Китаєм, що стосується торгівлі, але інші члени мають дуже мало зв'язків між собою. Двостороння торгівля між членами БРІКС, крім Китаю, залишається надзвичайно низькою. Окрім цього, Китай був головним прихильником розширення БРІКС до БРІКС+. Основна причина розширення полягала в тому, щоб зробити БРІКС більш репрезентативним для країн, що розвиваються, і надати йому сильнішого голосу на світовій арені. Тобто, Китай займає домінуюче положення в організації, використовуючи свій вплив у БРІКС у тому числі і з метою протистояння з США [58].

Також важливо відмітити участь Китаю у ШОС. Так, ШОС є першою міжнародною організацією, державою-засновником якої є Китай, названа на честь китайського міста. З моменту свого заснування в 2001 році вона дотримується духу Шанхаю, проклала плідний шлях мирного розвитку та стала прикладом для побудови нового типу міжнародних відносин [36]. ШОС відіграє важливу роль у зовнішній політиці оборони та безпеки держав-членів Центральної Азії. Однак на сприйняття ШОС західними експертами та політиками часто може впливати їх увага до присутності двох провідних

членів: Китаю та Росії. Китай розробив і впровадив свою нову дипломатію щодо ШОС з початку 2000-го. Основу нової дипломатії Китаю склали Нова концепція безпеки, Новий підхід до розвитку та Нова цивілізаційна перспектива, які були представлені на початку 2000-х років. Нова концепція безпеки заохочує країни будувати довіру шляхом консультацій і прагнути до забезпечення національної безпеки шляхом багатосторонньої координації. Тобто, ця організація має насамперед безпекове значення, тому участь Китаю у ШОС підкреслює також прагнення Китаю створити можливість для протистояння США і у безпековій сфері. Окрім цього, наразі Китай представляє ШОС як активний та динамічний альянс, який насамперед прагне просувати себе у світі як охоронця глобальної та регіональної безпеки. Для Китаю ШОС є корисною багатосторонньою платформою для реалізації його економічних ініціатив [36].

Враховуючи аналіз участі США та Китаю у альянсах та міжнародних організаціях, можна побачити, що обидві країни мають різний напрям зовнішньої політики та по-різному співпрацюють навіть у контексті одних і тих самих міжнародних організацій. Крім того, вони беруть участь у тих організаціях, які лише посилюють протистояння країн. Наприклад, участь США у НАТО – альянсі, який фактично в цілому є противником Китаю на сучасному етапі. Також це участь Китаю у БРІКС та ШОС – організаціях, які складаються з тих держав, які переважним чином ведуть антиамериканську позицію та займають протилежні позиції на міжнародному рівні. Тому геополітичне протистояння США та Китаю за сучасних умов розгортається у різних сферах, у тому числі на дипломатичному рівні у контексті членства обох держав у міжнародних організаціях та альянсах.

3.4. Військове протистояння

Наступним важливим аспектом геополітичного протистояння США та Китаю є військове протистояння, яке протягом останніх років стає все більш

актуальним та поступово загострюється. Варто підкреслити, що США та Китай є одними з наймогутніших держав світу саме у військовій сфері.

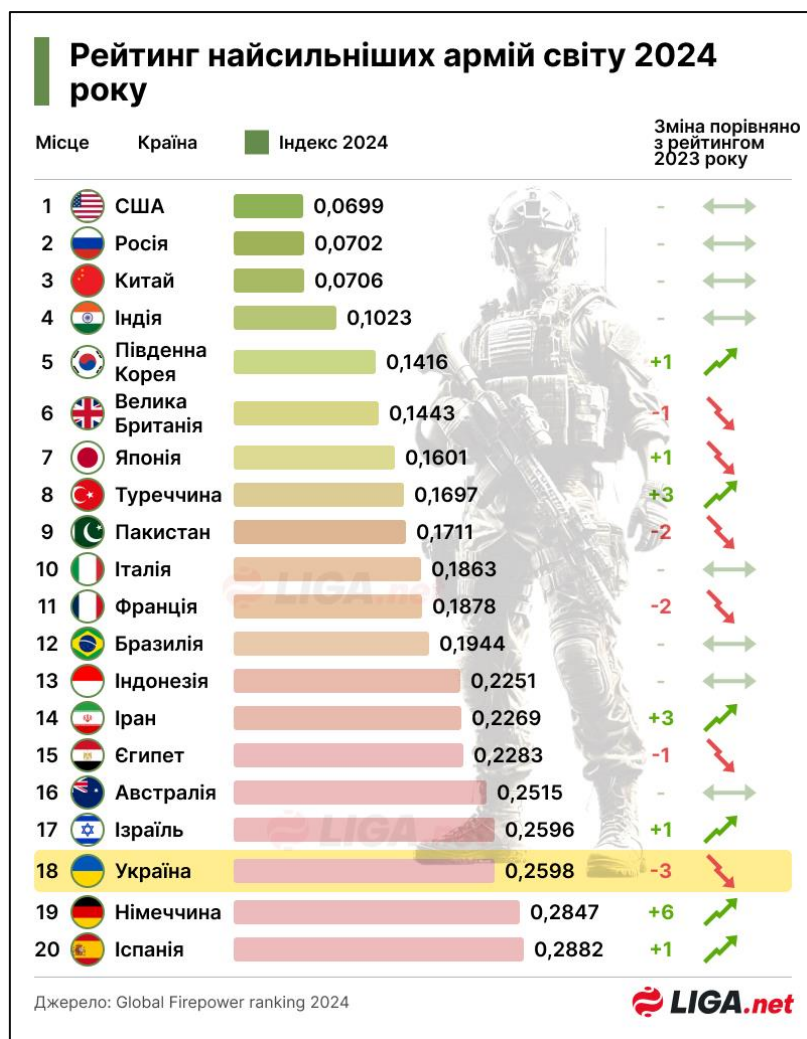

Рис. 3.2. Рейтинг найсильніших армій світу [5]

Як можна побачити, США та Китай мають доволі схожі значення показника у рейтингу найсильніших армій світу за 2024 рік, тому розрив між державами у цій сфері є незначним (рис.3.2). Сьогодні можна спостерігати те, як країни поступово організовують своєрідну гонитву озброєнь, нарощуючи свої військову потужність, вдосконалюючи своє озброєння, а також проводячи систематичні військові навчання – наприклад, і США, і Китай проводять військові навчання у Південно-Китайському морі, заручаючись підтримкою також і країн АСЕАН. Протистояння у військовому напрямку активно розгортається саме за сучасних умов війни в Україні та конфлікту між Китаєм та Тайванем, який підтримують США [64].

США та Китай не вступають у відкрите військове протистояння, проте такий напрям їх геополітичного суперництва сьогодні є особливо актуальним. Китай можна вважати країною, яка не вдається до використання жорсткої сили у своїй зовнішній політиці, оскільки актуальним для неї є економічний вплив та так звана «м'яка сила» у відносинах з іншими державами. Тому Китай майже не має конфліктів з іншими країнами, особливо таких, які б розгортались у військовому напрямку. Хоча за останні десятиліття країна мала деякі конфлікти з Індією та Філіппінами, проте вона незначні та немасштабні. США, у свою чергу, має власну армію у країнах Близького Сходу, активно допомагає озброєнням у різних військових конфліктах, наприклад – в Ізраїлі, допомагаючи країні захиститись від терористів ХАМАС, допомагає і Україні у війні з РФ. Китай, натомість, не бере участь у військових конфліктах такого масштабу, хоча останнім часом ходять чутки про нібито надання допомоги РФ у вигляді озброєння. Тим не менш, військова міць держави зростає з кожним роком, і це не може не викликати занепокоєнь у США – країни, з якою Китай веде наразі геополітичне протистояння.

На думку політиків США, Комуністична партія Китаю продовжує інвестувати значні кошти в потенціал, оперативні концепції та організації, які спеціально розроблені для того, щоб перемогти здатність Сполучених Штатів та їхніх союзників посилити владу в регіоні Західної частини Тихого океану, включаючи зброю, націлену на територію США. і морські засоби, такі як авіабази та авіаносці. Можна помітити, що Китай дійсно активно розвиває власні збройні сили, нарощуючи потужність свого війська, збільшуючи не лише його чисельність, але й підвищуючи його якість. При цьому, Китай не лише розвиває власну армію, але й демонструє це відкрито, наприклад – натякаючи на можливе вторгнення до Тайваню, проводячи постійні військові навчання, тим самим створюючи ще більше враження [69].

На тлі військового протистояння США та Китаю можна побачити втручання НАТО – військово-політичного альянсу, важливим членом якого є США. Так, організація НАТО у 2021 році, яка в останні роки зосереджувалася

на стримуванні російської агресії та тероризму, оприлюднила комюніке, в якому розширює увагу альянсу, включивши до нього загрози з боку Китаю, такі як розробка ядерної зброї та модернізація військ. «Заявлені амбіції та напориста поведінка Китаю створюють системні виклики заснованому на правилах міжнародному порядку та сферам, пов'язаним з безпекою альянсу», – йдеться у заяві. Це перший раз, коли в комюніке НАТО згадуються загрози з боку Китаю. Ця заява прозвучала в той момент, коли адміністрація Байдена змушує своїх союзників колективно відповісти Китаю [75].

Також відмітимо, що військове протистояння США та Китаю стає більш відкритим, якщо звернути увагу на провокації з боку Китаю на прикладах, наприклад, втручання китайських літаків у нейтральний повітряний простір та майже їх зіткнення з американськими винищувачами. Така ситуація відбулася у жовтні 2023 року. 24 жовтня китайський винищувач наблизився на відстань 10 футів до американського бомбардувальника В-52, що летів над Південно-Китайським морем, ледь не спричинивши аварію. Міністерство закордонних справ Китаю не відразу відповіло на запит про коментарі, але в подібному інциденті в травні китайський уряд відхилив скарги американців і вимагав від Вашингтона припинити такі польоти над Південно-Китайським морем. Китай все більш наполегливо висуває свої претензії на більшу частину Південно-Китайського моря як на свої територіальні води, що відкидається США та іншими країнами, які використовують величезний простір океану для судноплавства. Претензії Китаю призвели до тривалих територіальних суперечок з іншими країнами в Південно-Китайському морі, одному з найбільш жвавих торгових шляхів у світі. Разом з тим, США та їх союзники регулярно проводять морські маневри в Південно-Китайському морі, а також регулярно літають літаками над цим районом, щоб підкреслити, що води та повітряний простір є міжнародними [29].

Подібна ситуація відбулася у серпні 2024 року. Ключовий союзник США – Філіппіни – звинуватив Китай у небезпечній поведінці в небі над Південно-Китайським морем, заявивши, що два реактивні літаки ВПС Китаю підлетіли

близько до філіппінського транспортного літака та випустили ракети на траєкторії його польоту. Філіппіни звинуватили Китай у провокаційних діях, які порушують законні міжнародні польоти, заявивши, що два літаки ВПС Китаю поставили під загрозу легкий транспортний літак NC-212i ВПС Філіппін, що летів над Південно-Китайським морем минулого четверга. Китайські літаки також випустили численні сигнальні ракети на траєкторію літака, повідомила країна. Філіппіни засудили дії китайських військових, охарактеризувавши їх як «небезпечні та провокаційні». Хоча деталі були обмежені, один анонімний високопоставлений представник служби безпеки Філіппін повідомив Associated Press, що китайські літаки підлетіли дуже близько до літака, а інший офіцер служби безпеки сказав, що вони випустили щонайменше вісім ракет. У цьому районі між США та Китаєм, а також Китаєм та Філіппінами часто трапляються подібні військові сутички, оскільки це зона активних суперечностей між КНР та Філіппінами [31].

Також у травні 2024 року виникла ситуація, коли військові Китаю почали відкрито протистояти кораблю США у Південно-Китайському морі. ВМС США заявили, що есмінець USS Halsey здійснював навігаційні права поблизу Парасельських островів. У свою чергу, Збройні сили Китаю заявили, що в п'ятницю вони зробили попередження есмінцю ВМС США в спірному Південно-Китайському морі. Представник збройних сил Китаю сказав, що вони «організували військово-морські та повітряні сили, щоб стежити за судном і стежити за ним відповідно до законів і правил, і видали попередження, щоб відігнати його». Також китайці наголосили на тому, що військовий корабель США порушує суверенітет та безпеку Китаю, створюючи тим самим ризики для них. Варто додати, що Китай претендує на великі частини Південно-Китайського моря, включаючи частини, на які претендують Філіппіни, В'єтнам, Індонезія, Малайзія та Бруней. У 2016 році Постійна палата третейського суду в Гаазі постановила, що претензії Пекіна не мають підґрунтя з точки зору міжнародного права. Обидві країни у даному випадку підкреслили власне

прагнення забезпечити військову гегемонію у Південно-Китайському морі в цілому [60].

Військове протистояння між державами можна також помітити у контексті гонки озброєнь між державами, яка проявляється також внаслідок їх конфліктів у Південно-Китайському морі. Так, наприклад, віце-міністр закордонних справ Китаю Сунь Вейдун заявив, що «Сполучені Штати становлять найбільшу проблему безпеці в Південно-Китайському морі, оскільки їх військове розміщення там перетворює його на «вир гонки озброєнь». Тобто, на думку китайського політика, внаслідок морських сутичок між державами Південно-Китайське море стає потенційно небезпечною зоною для відносин країн, оскільки позиція обох держав розпалює та посилює морські суперечки і протиріччя. Наприклад, як вважає китайська сторона, «розгортання ракетних систем середньої дальності в цьому регіоні Сполученими Штатами «втягує регіон у вир гонки озброєнь, ставить весь Азіатсько-Тихоокеанський регіон у тінь геополітичних конфліктів». Однак, Китай також є активним у такому протистоянні, постійно проводячи низку провокацій, які вже були розглянуті до цього [25].

Гонка озброєнь протягом останніх років передбачає також гонку ядерних озброєнь між США та Китаєм. Так, Сполучені Штати мають один із найбільших стратегічних ядерних арсеналів у світі – і один із найстаріших. США можуть доставляти ядерну зброю з бункерів, закопаних глибоко в американському серці, підводних човнів, що курсують величезними океанами, або бомбардувальників, які здійснюють глобальне патрулювання. Ядерна енергетика протягом десятиліть є основою безпеки не лише Америки, але й її найближчих союзників. Але США втрачають свою ядерну перевагу таким чином, що глибоко впливає на інтереси Вашингтона. Сьогодні найсильніший супротивник США, Китай, нарощує свій ядерний арсенал, швидко виробляючи пускові платформи та боєголовки швидше, ніж старіючі сили Америки можуть бути замінені. Наприклад, Китай створив ядерний полігон в одній зі своїх пустель, яка колись була безплідною землею, а сьогодні під нею розміщені

численні ракетні шахти для зберігання ядерного озброєння. За останні 4 роки Китай заклав і добудував щонайменше 300 нових шахтних установок – це різке розширення 20 стаціонарних пускових установок, якими Пекін користувався протягом десятиліть. Також Пентагон зазначає, що пускові установки міжконтинентальних ракет Китаю загалом перевищують 400 американських шахтних установок, завантажених 54-річним Minuteman III.

Крім того, Пекін також витрачає величезні ресурси на розширення зони охоплення свого флоту морського базування, який містить ракети великої дальності. З 2007 року Китай експлуатує гучні підводні човни типу 094, які не можуть націлюватися на континентальну частину США з рідних вод. Туре 094 мав би зайти глибоко в Тихий океан, щоб загрожувати Каліфорнії – завдання не з легких, оскільки ВМС США можуть легко виявити їхні гучні акустичні ознаки. Але Пекін наразі розширює потужності своєї верфі Bohai Shipyard для запуску нового класу підводних човнів з балістичними ракетами. Очікується, що Туре 096 буде тихішим і озброєним зброєю великої дальності, щоб утримувати США під загрозою безпеки прибережних вод. Тим часом атрофовані верфі Америки намагаються створити підводний човен з балістичними ракетами наступного покоління, здатний запускати ракети та уникати супутникової розвідки. Окрім цього, Китай та США вдосконалюють і свої бортові варіанти ядерного озброєння. Нещодавно Пекін передав ядерну роль бомбардувальнику Н-6, оснастивши його можливістю дозаправки у повітрі, щоб розширити зону дії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Також Китай може потенційно розробляти дальній бомбардувальник-невидимку, який буде мати ядерну зброю та зможе завдавати ударів по континентальній частині США. Втім, США не намагаються забезпечити вдосконалення свого ядерного арсеналу, намагаються ігнорувати сучасні спроби Китаю нав'язати гонку ядерних озброєнь [25].

США та Китай періодично проводять військові навчання, як самостійно, так і з союзниками, у тому числі у Південно-Китайському морі, яке сьогодні є фактично зоною битви між дома країнами. Так, у жовтні 2024 року Китай

розпочав широкомасштабні одноденні військові навчання, які імітували блокаду Тайваню. У навчаннях під кодовою назвою «Joint Sword – 2024B» брали участь ВМС Народно-визвольної армії, ВПС НОАК, ракетні сили НОАК і Берегова охорона Китаю. Навчання стали відповіддю на промову президента Тайваню Лай Чінг-те на Національному дні, в якій він заявив про незалежність Тайваню від Китаю [25].

Таким чином, геополітичне протистояння США та Китаю з кожним роком стає все більш активним та розгортається у різних сферах. Як наслідок, зростає не лише напруженість у відносинах між ними, але й загроза розгортання більш масштабних конфліктів на міжнародному рівні.

РОЗДІЛ 4

МОДЕЛЬ ВІДНОСИН МІЖ США ТА КИТАЄМ У МАЙБУТНЬОМУ

4.1. Геополітичне становище США та Китаю у майбутньому

Проаналізувавши соціально-економічне протистояння та геополітичну конкуренцію США та Китаю як сучасні напрями протистояння між двома державами, можна сказати, що країни ведуть між собою активне протистояння. З кожним роком збільшується його масштабність, значення для держав. Усе це свідчить про те, що у майбутньому відносини між США та Китаєм важко буде назвати позитивними. Тому важливо висунути власну модель відносин між США та Китаєм, засновуючись на результатах проведеного аналізу.

Модель відносин США та Китаю у контексті їх геополітичного становища буде полягати у збереженні геополітичної конкуренції та протистояння, оскільки за сучасних умов немає жодних позитивних тенденцій, які б свідчили про бажання країн припинити таку політику. Геополітична конкуренція буде розгортатись ще більшими масштабами, оскільки країни на сьогодні мають чимало точок суперечності: це і сфери їх впливу, і співпраця з країнами Південно-Східної Азії, яка є важливою для обох країн. Особливо кризовою у майбутньому може бути ситуація довкола США, Тайваню та Китаю, оскільки у перспективі Китай може знову намагатись забезпечити своє панування на острові, що не входить до геополітичних інтересів США. І хоча Китай сьогодні прагне забезпечити насамперед своє економічне панування у світі, враховуючи те, як країна розгортає своє озброєння і співпрацює з низкою союзників, цілком ймовірно, що Китай буде прагнути до гегемонії у світі, що також не відповідатиме інтересам США. Тобто, геополітична конкуренція між країнами буде ставати ще сильнішою.

У майбутньому будуть зберігатись суперечності з точки зору сфер впливу обох сторін. Наприклад, це країни Близького Сходу. Кілька останніх інцидентів показали, як ці проблеми можуть призвести до конфлікту. Американські офіційні особи рішуче заперечували проти того, щоб китайська фірма взяла на

себе управління ізраїльським портом Хайфа, вважаючи це загрозою для Шостого флоту США у Східному Середземномор'ї. Хоча Китай зберігає обмежений військовий слід у регіоні (його єдина закордонна військова база знаходиться в Джибуті), офіційні особи США з підозрою поставилися до китайських державних фірм, які працюють у порту поблизу Абу-Дабі, і звинуватили їх у створенні китайської військової бази. Зокрема, Сполучені Штати працювали в усьому регіоні, щоб переконати країни-партнери відмовитися від впровадження систем 5G Huawei, побоюючись, що уряд Китаю може використовувати доступ до державної мережі для цілей спостереження та розвідки. Командувач ВПС CENTCOM попереджає про ризики для безпеки: «Якщо така інфраструктура з'явиться і почне торкатися мереж, ви почнете бачити ризик для американських сил і технічних можливостей через можливості збору, які можуть бути пов'язані з цим» [27].

Науковці також попереджають про довгострокові наслідки економічних зв'язків Китаю з регіоном, заявляючи: «Пекін може використовувати ці відносини для політичної та навіть примусової переваги». У той час як командувач ВПС CENTCOM зауважує, «там, де починаються економічні інтереси, слідуватимуть військові інтереси, щоб захистити ці економічні інтереси», зазначивши: «З часом ... існує ризик військової експансії Китаю в регіоні». Наприклад, зростаючий вплив Китаю може зрештою вплинути на «доступ США, базування та польоти в регіоні». У відповідь на підхід США Китай дедалі більше заперечує те, що він називає «мисленням Сполучених Штатів часів холодної війни». Оскільки Сполучені Штати дедалі більше намагаються кинути виклик регіональним економічним інтересам Китаю, Китай почав використовувати напруженість між США та своїми регіональними партнерами таким чином, щоб «відрізнити себе від Сполучених Штатів і створити тертя між Вашингтоном та його регіональними партнерами». Ці зусилля включали збільшення продажів зброї як конкурентам США, так і союзникам на Близькому Сході. Ця так звана «стратегія клина» зменшує сумісність конкуруючих підходів м'якої та жорсткої інтеграції, ризикуючи

збільшити регіональні розриви. Тим часом Сполучені Штати безпосередньо конкурують із програмами Китаю своїми власними розширеннями інтеграції та співпраці, зосереджуючись на державах, які розглядають зростаючу могутність Китаю як загрозу, наприклад Індію. Наприклад, Сполучені Штати запропонували «усунути розрив у глобальній інфраструктурі» та оголосили на нещодавній зустрічі G20 про плани щодо економічного коридору Індія-Близький Схід-Європа (ІМЕС) [28].

Також варто відмітити дві важливі геополітичні зміни [69]:

- По-перше, китайська економіка вже давно на шляху до того, щоб стати найбільшою у світі. Чи стане він номер один у номінальному вираженні протягом наступного десятиліття, не так важливо, як використання Китаєм свого економічного впливу. Країна намагається захистити євразійські ринки за допомогою ініціативи «Один пояс, один шлях», щоб забезпечити майбутнє зростання. Це буде зберігатись і у майбутньому;

- По-друге, ситуація у США стає нестабільною через вибори президента, що може свідчити про зміну геополітичної стратегії, яка буде полягати у тому числі у не обов'язковому бажанні американців, аби їх країна контролювала світ.

Ці зміни можуть стати причиною того, що Китай почне потроху перемагати у цій геополітичній конкуренції, оскільки США будуть заклопотані внутрішніми політичними питаннями, наприклад – вирішенням питання мігрантів всередині країни, про що так натякає кандидат у президенти Дональд Трамп.

Також відмітимо, що, не дивлячись на ймовірне збереження конкуренції, у геополітичному контексті обидві сторони матимуть бажання покращити відносини, про що свідчать сучасні дипломатичні зустрічі. Країни й надалі залишаються економічними партнерами, водночас, наявність суперечностей на геополітичному рівні може створити чимало ризиків у майбутньому. Сьогодні навіть попри те, що більшість китайців підтримують стабілізацію зв'язків зі Сполученими Штатами, в Пекіні і серед широких кіл китайської громадськості

зберігається думка, що прагнення США зберегти свою «глобальну гегемонію» позбавляє «Китай права на розвиток», і що жодні запевнення китайських лідерів чи зміни в американській адміністрації не змінять основний напрямок дій Вашингтона. Негативне сприйняття Китаю серед американців також досягло історичного максимуму. Опитування, проведене восени минулого року Чиказькою радою з глобальних питань, показало, що 58% американців вважають «розвиток Китаю як світової держави» серйозною загрозою, і лише 19% мають «велику» або «достатню» впевненість у тому, що Китай буде «відповідально ставитися до світових проблем». Нещодавня двопартійна доповідь, опублікована Спеціальним комітетом Палати представників щодо стратегічної конкуренції між Сполученими Штатами і Комуністичною партією Китаю (КПК), закликала Вашингтон здійснити «фундаментальну переоцінку» своїх економічних відносин з Китаєм, стверджуючи, що у Сполучених Штатів є два варіанти: або «прийняти бачення Пекіном Америки як свого економічного васала», або «відстоювати нашу безпеку, цінності і процвітання» [70].

Обидві політичні системи чітко розуміють, що інша сторона навряд чи зрушить з місця в ключових питаннях. Пекін хоче, щоб Вашингтон скасував експортний контроль над сучасними чіпами, санкції проти китайських компаній, таких як Huawei, і тарифи на китайський імпорт; обмежив свою підтримку Тайваню; і припинив критикувати ситуацію з правами людини в Китаї. Вашингтон хоче, щоб Китай припинив примусово просувати свої претензії щодо Тайваню, Східно-Китайського і Південно-Китайського морів, обмежив свою несправедливу торговельну політику і неринкові економічні практики, а також відмовився від стратегічного партнерства з Росією. Шанси на те, що Пекін або Вашингтон підуть назустріч вимогам один одного в осяжному майбутньому, дорівнюють нулю.

Враховуючи це, можна сказати, що модель відносин між США та Китаєм у геополітичному контексті у найближчі роки, доки зберігаються панівні стратегії у геополітиці обох держав, полягатиме у збереженні геополітичної

конкуренції та, ймовірно, її збільшенні у деяких питаннях, наприклад – питання Тайваню та панування у Південно-Східній Азії.

4.2. Соціально-економічні відносини

Соціально-економічні відносини між США та Китаєм будуть характеризуватись збереженням соціально-економічного протистояння між державами. Варто зазначити, що для США збереження конкурентної переваги над Китаєм, особливо у сфері технологій та оборони, залишається першочерговим завданням. На внутрішньому рівні президент Джо Байден визначив Китай як конкурента, якому США повинні протистояти економічно, захищаючи при цьому національну безпеку. З іншого боку, президент Сі Цзіньпін продовжує надавати пріоритет внутрішньому економічному зростанню і соціальній стабільності, оскільки Китай намагається впоратися з уповільненням економіки і старінням населення, а також з постійними проблемами в таких секторах, як нерухомість і технології.

Хоча США наполягають на «зниженні ризиків» своїх економічних зв'язків з Китаєм, а не на повномасштабному розриві, невизначеність продовжує затьмарювати майбутнє американо-китайських економічних відносин. Президент Байден чітко дав зрозуміти, що США прагнуть зменшити залежність від китайського виробництва у критично важливих галузях, таких як напівпровідники та фармацевтика. Однак він відійшов від більш агресивної риторики щодо тарифів і відокремлення, яку пропагувала попередня адміністрація Трампа, надавши перевагу більш зваженому підходу до зменшення ризиків у ланцюгах поставок, зберігаючи при цьому певний рівень економічної активності [61].

Тим не менш, результати президентських виборів у США 2024 року можуть змінити цей розрахунок. Повернення Дональда Трампа до Білого дому може призвести до відродження масштабних тарифів і більш конфронтаційної торговельної політики, оскільки плани колишнього президента на другий термін включають 60% тариф на всі товари з Китаю і 200% тариф на китайські

електромобілі зокрема, порівняно зі 100% тарифом, який Байден запровадив на китайські електромобілі в травні. Тим часом, президентство Камали Гарріс, ймовірно, значною мірою наслідуватиме підхід Байдена до американо-китайських відносин, використовуючи альянси для вирішення торговельних суперечок і протидії глобальному впливу Китаю, зберігаючи при цьому тверду позицію щодо таких критично важливих питань, як безпека ланцюгів поставок і стратегічні галузі промисловості.

Хоча кампанія Гарріс не приділяла значної уваги зовнішній політиці, її нинішній радник з питань національної безпеки Філіп Гордон є ймовірним кандидатом на посаду радника Білого дому з питань національної безпеки. За повідомленнями, Гордон відігравав ключову роль у розробці американо-китайської політики за часів Байдена. Гордон має репутацію прагматичного і поміркованого мислителя. В оцінці 2020 року, опублікованій у виданні *War on the Rocks*, Гордон виступила за всеосяжну стратегію захисту інтересів США та конкуренції з Китаєм, засновану на внутрішньому та економічному оновленні, використанні глобальних альянсів, посиленні регіонального стримування та відвертому діалозі з Пекіном – все це стало частиною політики Байдена щодо Китаю [61].

Окрім цього, звертаючи увагу на соціально-економічні відносини США та Китаю, звернемось до поглядів М. Абрамовіца. Будучи студентом Стенфордського університету, Мортон Абрамовіц, який згодом стане сьомим президентом Фонду Карнегі, вважав, що світ надто не звертає уваги на майбутнє Китаю. Це був початок 1950-х років, і Китай навряд чи був глобальною державою. Це була велика й бідна країна: її річний валовий внутрішній продукт на душу населення становив менше 60 доларів США, створений стагнацією та контрольованою державою економікою, відносно ізольованою від світової торгівлі. Але Абрамовіц думав у десятиліття, а не в роки, уявляючи Китай, який «врешті-решт займе важливе місце у світових справах». Через чотири десятиліття Карнегі опублікував доповідь під назвою «Китай: чи можемо ми мати політику?» у якій Абрамовіц зазначив, що «те, що

ми бачимо, - це Китай, який швидко змінюється, що дає нам привід як для оптимізму, так і для занепокоєння».

Після його доповіді Китай продовжував розвивати свою економіку та могутність, піднявшись до безпрецедентних висот у світових справах. Її економіка зросла майже у двадцять разів і стала другою у світі за величиною, одразу після Сполучених Штатів. Країна стала світовим лідером у виробництві, технологіях і науці. Її вплив охоплює весь світ, від Азії та Африки до Близького Сходу та Латинської Америки. Адаптація до цієї реальності, ймовірно, залишатиметься величезним викликом для американської державної майстерності на наступні десятиліття [70].

Зараз Вашингтон і Пекін конкурують практично в усіх сферах глобальної влади. Проте їхня конкуренція та різні цілі не виключають можливості певних збіжних інтересів. Дійсно, дві країни та решта світу можуть отримати вигоду від певної співпраці в питаннях, які мають ключове значення в цей момент історії: від управління кліматичною кризою до розробки норм для управління штучним інтелектом, до зменшення ядерних ризиків, до запобігання наступна глобальна пандемія. Найбільше Сполучені Штати та Китай завдячують своєму народу та світу уникнути катастрофічної війни. Те, як вони керуватимуть своїми стосунками протягом наступного десятиліття, матиме величезне значення для майбутнього людства.

Також варто відмітити, що посилення суперництва США та Китаю у соціально-економічній сфері може негативно вплинути на розвиток глобальної електронної промисловості. Майбутнє глобальної електронної промисловості можна розділити на різні сценарії, починаючи від «технологічної стагнації» і закінчуючи «технологічним розломом». У найекстремальнішому сценарії ескалація суперництва між США та Китаєм у поєднанні з появою революційних технологій може призвести до повного розколу глобальних ланцюжків поставок. Тоді можуть виникнути дві різні екосистеми: в одній домінують США та їхні союзники, в іншій – Китай, що змушує компанії та країни обирати сторону. Така фрагментація ускладнить торгівлю, обмежить

доступ до ринків і зробить конкуренцію більш непередбачуваною. Вже сьогодні США та Китай проявляють своє суперництво у виробництві мікрочіпів, невідомо, наскільки поглибитися їх конфлікт у даному напрямку, проте його негативний вплив на людство є беззаперечним [56].

Крім того, соціально-економічне протистояння Китаю та США буде залишатись одним із глобальних геополітичних ризиків як до кінця 2024 року, так і на найближчі кілька років, якщо державам не вдасться налагодити відносини та вирішити суперечливі питання. Низка невирішених конфліктів та конкуренції стали джерелами геополітичних ризиків у 2024 році. Головним серед них є зниження рівня ризику між США та континентальним Китаєм. Збільшення військової присутності Китаю в Південно-Китайському морі, технологічний прогрес і триваюча торговельна напруженість у відносинах зі США спричинили геополітичну напруженість. Незважаючи на багатомірні відносини між США та Китаєм, зокрема у сфері торгівлі, ланцюгів поставок та економіки, американсько-китайські відносини останніми роками стали більш складними. Відновлення торгівлі та комерційних відносин між США та континентальним Китаєм, ймовірно, залишиться основним напрямком китайської політики в однорічній перспективі, незважаючи на потенційні перебої в дипломатичній взаємодії, які можуть стати приводом для заголовків. Китай і США зобов'язуються проводити політику відповідальної конкуренції один з одним, але ризик погіршення відносин залишається.

Торговельна напруженість загострилася у 2018 році, коли США запровадили тарифи на китайський імпорт, щоб зменшити свій торговельний дефіцит з Китаєм. Це прискорило подальший торговий конфлікт між двома країнами, який суттєво вплинув на світову торгівлю. У грудні 2018 року США та Китай розпочали торговельні переговори, але у травні 2019 року переговори перервалися. Зрештою, країни підписали першу фазу торговельної угоди в січні 2020 року. Відтоді США запровадили обмеження на експорт до Китаю, особливо щодо технологій, через занепокоєння з приводу інтелектуальної власності, що сприяло посиленню торговельної напруженості. Зростання

торгівлі скрапленим природним газом між двома країнами також вплинуло на американсько-китайські відносини. Китай став одним з найбільших імпортерів американського СПГ, що допомогло скоротити дефіцит торгового балансу США з Китаєм. Це викликало занепокоєння в деяких колах, оскільки дало Китаю значні важелі впливу на енергетичний сектор США. Країни також мають сфери інтересів і конфліктів, що перетинаються. Китай погрожував продати казначейські облігації США, а США внесли до чорного списку деякі китайські технологічні компанії. Зростає занепокоєння, що торговельна напруженість між США та Китаєм може перерости у подальше фінансове розмежування. Такий конфлікт може спричинити значні порушення на світових фінансових ринках [65].

У майбутньому буде зберігатись соціально-економічне протистояння США та Китаю, що буде проявлятися у загостренні торговельних відносин між державами, у бажанні Китаю наростити обсяги свого внутрішнього виробництва та зовнішньої торгівлі, посунувши тим самим США з першого місця за рівнем розвитку економіки. Таке бажання є основним для соціально-економічних пріоритетів Китаю. Політика США у даному випадку залежить від того, якими саме будуть пріоритети стосовно Китаю для майбутнього американського президента та наскільки вони будуть відрізнятися від сучасної риторики адміністрації Байдена. Це суттєво вплине на те, яким чином США будуть надалі розгортати соціально-економічне протистояння з Китаєм, яке цілком ймовірно буде зберігатись у найближчі роки.

4.3. Вірогідність військового протистояння США та Китаю

У майбутньому США та Китай можуть перебувати у стані гібридної війни, яке згодом може перерости у справжній та відкритий військовий конфлікт.

Якщо США та Китай не владнають двосторонні відносини та не припинять геополітичне та соціально-економічне протистояння за сучасних умов, існує загроза розгортання повноцінної війни між державами або

військових сутичок між ними у певних регіонах. Основні причини цього можуть бути наступними [34]:

- Через спірні острови і води в західній частині Тихого океану;
- Спроба Китаю вторгнутися і завоювати Тайвань, державу з 23-мільйонним населенням, яку Пекін вважає провінцією-відступником, після чого США вирішили прийти на допомогу Тайваню;
- З більш обмеженим застосуванням китайської сили проти Тайваню, що, найімовірніше, включатиме певний вид блокади острова з метою задусити і примусити його до капітуляції і возз'єднання.

Окрім цього, варто також додати, що незважаючи на нещодавні стабілізаційні заходи Вашингтона та Пекіна, значні ризики залишаються під поверхнею. Однією з найбільш нестабільних зон є Південно-Китайське море, де дедалі частіше відбуваються сутички між Китаєм і Філіппінами. Ці інциденти підкреслюють суперечливий характер регіону, де територіальні претензії Китаю стикаються з інтересами інших країн Південно-Східної Азії. Для Вашингтона ставки високі: американо-філіппінський договір про взаємну оборону 1951 року зобов'язує США прийти на допомогу Манілі в разі збройного конфлікту. Подальша ескалація між Китаєм і Філіппінами може потенційно втягнути США у пряму військову конфронтацію з Китаєм - сценарій, якого обидві сторони прагнуть уникнути, але який не можна повністю відкидати. Подібний сценарій стосується і Японії, з боку якої американо-японський Договір про безпеку запрошує Вашингтон до втручання, якщо між Пекіном і Токіо спалахне конфлікт навколо спірних островів Сенкаку (як їх називають у Японії) і Дяоюйдао (як їх називають у Китаї), де Пекін минулого року посилив військово-морське і повітряне патрулювання, що викликає гнів Токіо [61].

Тайвань залишається ще однією гарячою точкою в американсько-китайських відносинах. Нещодавнє обрання Лай Чінте ризикує ще більше ускладнити ситуацію, оскільки Лай належить до Демократичної прогресивної партії (ДПП), яку Пекін сприймає з антипатією через її про-тайванську позицію

щодо незалежності. Відносини між Пекіном і Тайбеєм були особливо напруженими під час перебування на посаді його попередника Цай Інвень, також представника ДПП, і президентство Лая викликає побоювання, що відносини через протоку можуть ще більше погіршитися, якщо він продовжить напористий підхід Цай до Пекіна. Для Вашингтона підтримка здатності до самооборони без провокування військової конфронтації з Китаєм буде делікатним питанням, по якому треба буде ходити по тонкому канату. Ситуація на Тайвані може стати серйозним випробуванням для американо-китайських відносин у найближчій перспективі, особливо з огляду на те, що і американський, і китайський президенти стикаються з внутрішнім тиском, щоб не виглядати слабкими у цьому питанні [61].

Сучасний стан відносин США та Китаю фактично можна вважати новою «холодною війною», яка у другій половині ХХ ст. розгорталась між США та Радянським Союзом. Обидві країни сьогодні ведуть своєрідну гонитву озброєнь, намагаються забезпечити свій вплив у певних регіонах світу, які є сферами впливу обох держав, тим самим виграти тут конкуренцію. Також це гонитва ядерного озброєння, що є особливо загрозливим для майбутнього та безпеки людства зокрема. Малоімовірно, що США та Китай розпочнуть пряму війну, що США вступить у безпосередній конфлікт з Китаєм у військовому плані. Проте, цілком ймовірно, що країни й надалі будуть вести протистояння одна з одною або за допомогою своїх «васалів», або й надалі будуть вести своєрідну війну як сьогодні. Китай і далі буде загрожувати Тайваню і Філіппінам, проте США не будуть вступати у війну з Китаєм, оскільки Китай не розпочне війну проти цих союзників США. Війна між державами такого масштабу стане прямою загрозою для безпеки усього світу, тож це не потрібно для жодної зі сторін.

Таким чином, модель відносин США та Китаю у майбутньому буде характеризуватись збереженням сучасного геополітичного та соціально-економічного протистояння. І хоча припинення протистояння є важливим для обох країн, жодна з них не поступиться власними пріоритетами та не піде

назустріч одна одній. Тому конфлікт буде набирати все більших обертів насамперед у геополітичному та соціально-економічному контекстах. Наврядчи держави розпочнуть безпосередню війну одна з одною, проте загострення відносин та конфлікти є ймовірними протягом майбутніх років. Усе буде залежати від того, якими будуть пріоритети у зовнішній політиці майбутнього президента США та його адміністрації, та чи не вирішить Китай ще більше загострити відносини із США.

ВИСНОВКИ

Отже, у процесі дослідження проведено аналіз особливостей геополітичного та соціально-економічного протистояння США та Китаю у XXI ст. За сучасних умов США та Китай перебувають у стані своєрідного протистояння як у геополітичному так і в соціально-економічному напрямку, що проявляється у різних сферах діяльності держав.

Визначено історико-географічні особливості протистояння США та Китаю. Відносини між країнами почалися після Другої світової війни, коли Китай уклав договір про співпрацю з СРСР, а Сполучені Штати відмовились визнавати легітимність китайського уряду. Вже у 1970х роках американські політики почали говорити про те, що Китай може стати основним противником США. У цей час поступово налагоджувались відносини Сполучених Штатів з Китаєм, а китайська економіка постійно розвивалась. Враховуючи це, можна сказати, що поступово назріває американо-китайський конфлікт, який полягає у прагненні Китаю забезпечити своє панування у світі, тим самим зменшивши вплив США. У 2020-2024 рр. напруженість між Китаєм та США загострюється, що свідчить про можливість подальшого розвитку конфлікту.

Проаналізовано основні аспекти соціально-економічного протистояння США та Китаю. Кількість населення в країнах суттєво відрізняється, проте у США населення зростає, у той час як у Китаї – зменшується. Водночас, країни по-різному забезпечені трудовими ресурсами для економічного розвитку. Обидві країни мають ефективну соціальну політику, яка полягає у наданні соціальної допомоги та підтримки вразливим верствам населення. Країни мають постійно зростаючий рівень ВВП, при цьому Китай усіляким чином намагається наздогнати США, які посідають перше місце у світовому рейтингу. Також обидві країни є конкурентами за експортом в інші держави світу, оскільки експортують свою продукцію майже в одні й ті самі країни. Крім того, спостерігається конкуренція між США та Китаєм у контексті імпорту чипів, оскільки Китай імпортує мікрочипи з США та їх країн-союзників, тому США для того, щоб зменшити вагу Китаю, прийняли рішення обмежити експорт

мікрочипів до Китаю, які виробляють американські компанії в інших країнах світу. Не дивлячись на це, США та Китай залишаються важливими торговельними партнерами. Поле економічної конкуренції США та Китаю є країни АСЕАН, де Китай має перевагу за обсягом експорту.

Досліджено прояви геополітичної конкуренції США та Китаю у XXI ст. Країни мають особливі сфери впливу: США співпрацює з європейськими державами, Тайванем, Південною Кореєю, Японією, Філіппінами, Україною, Ізраїлем, країнами Близького Сходу, а також країнами Латинської Америки. Сфера впливу Китаю: країни АСЕАН, країни Центральної Азії, Латинської Америки та РФ. Важливу роль у боротьбі США та Китаю відіграють країни Південно-Східної Азії – АСЕАН. США намагаються поглибити свої відносини з країнами регіону, так само, як і Китай. Проте, країни АСЕАН надають перевагу насамперед Китаю, вважаючи його головним торговельним партнером, наголошуючи на тому, що співпраця з Китаєм є більш вигідною. Тим не менш, з країнами регіону співпрацюють і США, і Китай. Країни АСЕАН стають справжнім полем битви між, особливо у сфері економічного та військового протистояння. Китай та США є учасниками різних міжнародних організацій, переважно тих, які також є супротивниками. США є членом НАТО, яке, натомість, вважає Китай загрозою. Обидві країни належать до АТЕС, де намагаються відстояти свої інтереси. Китай є членом БРІКС та ШОС – організаціями, у межах яких намагається протистояти США. Особливо загострюється військове протистояння, яке проявляється у гонитві озброєнь, у проведенні провокуючих військових навчань, а також у вторгненні Китаю у повітряний простір Тайваню та Філіппін й нейтральні води, які Китай вважає своїми.

Модель майбутніх відносин США та Китаю полягатиме у збереженні геополітичної конкуренції, оскільки країни будуть продовжувати вести сучасну міжнародну політику, намагаючись забезпечити кращі позиції на міжнародній арені. США та Китай будуть і надалі конкурентами в соціально-економічному напрямку. Крім того, буде загострюватись військове протистояння, проте не

приведе до військового повномасштабного конфлікту, оскільки обидві країни усвідомлюють його небезпеку для усього світу. Натомість це може виразитись у гібридній війні, що є своєрідною інтерпретацією геополітичної та соціально-економічної конкуренції, наприклад різке збільшення США мита на низку стратегічних товарів Китаю.

Таким чином, у XXI ст. загострюється соціально-економічне та геополітичне протистояння між США та Китаєм. Допоки весь світ сконцентрований на російсько-українській війні, конфлікт між США та Китаєм набирає усе більших обертів. Це не виражається в прямому воєнному конфлікті, але держави мають свої економічні інтереси, цікавість до панування в міжнародних організаціях та до збільшення вагомості своїх рішень на міжнародній арені. На даний момент, навіть після зміни президента США залишаються відкритими шляхи до дипломатичних або таємних перемовин між США та Китаєм. Наприклад, одним з головних союзників Дональда Трампа в Європі є Віктор Орбан – прем'єр міністр Угорщини, натомість Угорщина на даний момент стала хабом для китайських грошей, інвестицій у Європі. Такі шляхи можуть використовуватися обома сторонами. Але, кожна зі сторін готується до найгіршого сценарію, тому що представники влади, яку формує Дональд Трамп навіть зараз заявляють, що найбільша загроза для США – це Китай. Тому, новий президент хоч і проводитиме політику ізоляціонізму як за минулої каденції, він все одно буде готовий до того, що окрім “Make America Great Again”, залишитись світовим гегемоном США буде важко, маючи такого суперника як Китайська Народна Республіка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. За рік США витратили майже \$18 млрд на військову допомогу Ізраїлю [Електронний ресурс] LB.ua // Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/world/2024/10/07/638520_rik_ssha_vitratili_mayzhe_18_mlrld.html
2. Мета і напрями діяльності Північноатлантичного Альянсу з підтримки сектору безпеки і оборони країн-партнерів [Електронний ресурс] Воєнна безпека та воєнна політика держави // 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/130824>
3. Корнійчук Ю. Ю. Культура як «м'яка сила» в концепціях зовнішніх відносин Джозефа Ная // Ю. Ю. Корнійчук. – Культурологічний альманах. – 2017
4. Новошицький Б. В. АСЕАН: безпековий та економічний виміри діяльності, 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/24087/1/46-49.pdf>
5. Рейтинг найсильніших армій світу у 2024 році: яке місце посідає Україна [Електронний ресурс] Liga.net // Режим доступу до ресурсу: <https://www.liga.net/ua/infographic-of-the-day/infografica/reitynh-naisylnishykh-armii-svitu-u-2024-rotsi-iake-mistse-posidaie-ukraina>
6. Сергієнко Т. Особливості сучасної політики Китайської Народної Республіки на міжнародній арені. // Т. Сергієнко. – Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. – 2023. - №3 (63). – С. 106-112
7. Уряд США розширив обмеження на експорт чипів ШІ до Китаю [Електронний ресурс] // Суспільне Новини – Режим доступу до ресурсу: <https://susplne.media/717194-urad-ssa-rozsiriv-obmezenna-na-eksport-cipiv-si-do-kitau/>
8. Чень Цзюнь. Економічне співробітництво КНР і АСЕАН // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. – №19, С. 237-241

9. “At all costs”: How Pakistan and China control the narrative on the China-Pakistan Economic Corridor [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/at-all-costs-how-pakistan-and-china-control-the-narrative-on-the-china-pakistan-economic-corridor/>
10. A Complex Society: Social Issues and Social Policy in China [Электронный ресурс] // LSE – Режим доступа до ресурсу: <https://www.lse.ac.uk/study-at-lse/summer-schools/lse-pku-summer-school/courses/lps-sa202>
11. American Social Policy - HUMS 365 Resource Guide [Электронный ресурс] // Colimbu College – Режим доступа до ресурсу: <https://library.ccis.edu/hums365/policies#s-lg-box-18851437>
12. APEC Summit Dominated by U.S.-China Relations, Policy Challenges [Электронный ресурс] Standfort // Режим доступа до ресурсу: <https://fsi.stanford.edu/news/apec-summit-dominated-us-china-relations-policy-challenges>
13. ASEAN Between the US and China [Электронный ресурс] Project Syndicate // Режим доступа до ресурсу: <https://www.project-syndicate.org/commentary/why-asean-countries-cannot-decouple-from-china-by-lili-yan-ing-2023-06>
14. ASEAN Rises to Become China's Top Trading Partner, Great Prospect for China + ASEAN Strategy [Электронный ресурс] HSBC // Режим доступа до ресурсу: <https://www.business.hsbc.com.cn/en-gb/campaigns/belt-and-road/asean-story-1>
15. ASEAN-China Defense Cooperation: Recent Developments [Электронный ресурс] The Geopolitics // Режим доступа до ресурсу: <https://thegeopolitics.com/asean-china-defense-cooperation-recent-developments/>
16. Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) [Электронный ресурс] OFFICE of the UNITED STATES TRADE REPRESENTATIVE // Режим доступа до ресурсу: <https://ustr.gov/issue-areas/trade-organizations/asia-pacific-economic-cooperation-apec>

17. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) [Электронный ресурс] // Office of the United States Trade Representative – Режим доступа до ресурсу: <https://ustr.gov/countries-regions/southeast-asia-pacific/association-southeast-asian-nations-asean#:~:text=ASEAN%20Trade%20%26%20Investment%20Summary&text=U.S.%20goods%20exports%20to%20ASEAN,up%20174%20percent%20from%202012>
18. China [Электронный ресурс] // ОЕС – Режим доступа до ресурсу: <https://oec.world/en/profile/country/chn&%3Bgt>
19. China [Электронный ресурс] // Trading Economics – Режим доступа до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/china/exports#>
20. China and Latin America: A pragmatic embrace [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/china-and-latin-america-a-pragmatic-embrace/>
21. China and the United States: The Evolution of a Relationship. // South China Sea | Article 4 / , 2017. – (Geneva Graduate Institute). [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://globalchallenges.ch/issue/1/china-and-the-united-states-the-evolution-of-a-relationship/>
22. China continues to dominate an expanded BRICS [Электронный ресурс] East Asia Forum // Режим доступа до ресурсу: <https://eastasiaforum.org/2024/04/12/china-continues-to-dominate-an-expanded-brics/>
23. China in Central Asia: Is China winning the “new great game”? [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/china-in-central-asia-is-china-winning-the-new-great-game/>
24. China Population [Электронный ресурс] // Worldometr – Режим доступа до ресурсу: <https://www.worldometers.info/world-population/china-population/>
25. China Targets Taiwan in Major Military Exercise, Pentagon Condemns ‘Irresponsible’ Action [Электронный ресурс] USNI News // Режим доступа до

ресурсы: <https://news.usni.org/2024/10/14/china-targets-taiwan-in-major-military-exercise-pentagon-condemns-irresponsible-action>

26. China-ASEAN Trade and Investment Relations [Электронный ресурс] // China Briefing – Режим доступа до ресурсу: <https://www.china-briefing.com/news/china-asean-trade-and-investment-relations/>
27. China, the United States, and the Reconfiguration of Middle East Geopolitics: New Possibilities for Conflict and Order [Электронный ресурс] Security Context // Режим доступа до ресурсу: <https://www.securityincontext.org/posts/china-the-united-states-and-the-reconfiguration-of-middle-east-geopolitics-new-possibilities-for-conflict-and-order>
28. China, the USA and Oil – A Potential Geopolitical Scenario [Электронный ресурс] Futures Platform // Режим доступа до ресурсу: <https://www.futuresplatform.com/blog/china-usa-and-oil-potential-geopolitical-scenario>
29. China's air force is again being called out for 'dangerous' moves over the South China Sea, this time for popping flares in front of a US ally's aircraft [Электронный ресурс] Business Insider // Режим доступа до ресурсу: <https://www.businessinsider.com/chinas-air-force-harassed-us-ally-aircraft-south-china-sea-2024-8>
30. China's Import of Chip Making Equipment Hit New High This Year, with Mature Nodes Driving the Demand [Электронный ресурс] // Trend Force – Режим доступа до ресурсу: <https://www.trendforce.com/news/2024/08/26/news-chinas-import-of-chip-making-equipment-hit-new-high-this-year-with-mature-nodes-driving-the-demand/>
31. China's military confronts US ship in South China Sea [Электронный ресурс] DV // Режим доступа до ресурсу: <https://www.dw.com/en/chinas-military-confronts-us-ship-in-south-china-sea/a-69044225>
32. Chronology of U.S.-China Relations, 1784-2000 [Электронный ресурс] // Office of the Historian – Режим доступа до ресурсу: <https://history.state.gov/countries/issues/china-us-relations>.

33. Commerce Implements New Export Controls on Advanced Computing and Semiconductor Manufacturing Items to the People's Republic of China (PRC) [Электронный ресурс] // BUREAU OF INDUSTRY AND SECURITY October 7, 2022 Office of Congressional and Public Affairs. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/newsroom/press-releases/3158-2022-10-07-bis-press-release-advanced-computing-and-semiconductor-manufacturing-controls-final/file>.
34. Could the United States and China really go to war? Who would win? [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/could-the-united-states-and-china-really-go-to-war-who-would-win/>
35. Defending the defensible: The value of spheres of influence in U.S. foreign policy [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/defending-the-defensible-the-value-of-spheres-of-influence-in-u-s-foreign-policy/>
36. Does China Seek the Geopolitical Agenda of the SCO? [Электронный ресурс] Eurasian Research Institute // Режим доступа до ресурсу: <https://www.eurasian-research.org/publication/does-china-seek-the-geopolitical-agenda-of-the-sco/>
37. ECONOMIC AND TRADE AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE GOVERNMENT OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: [https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic And Trade Agreement Between The United States And China Text.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic%20And%20Trade%20Agreement%20Between%20The%20United%20States%20And%20China%20Text.pdf).
38. Farrell T. The Rise of China and the Future of the International Political System [Электронный ресурс] / Tim Farrell // Political Science Honors Thesis. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: https://www.holycross.edu/sites/default/files/files/polisci/sample_honors_thesis_introductory_chapter.pdf.

39. Fitzsimmons D. Timeline: Major events in US-China relations since 1949 [Электронный ресурс] / Dominic Fitzsimmons // ALJAZEERA. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/25/timeline-major-events-in-us-china-relations-since-1949>.
40. Great power rivalry in the Red Sea [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/great-power-rivalry-in-the-red-sea/>
41. Gupta S. A new way forward for US–China relations [Электронный ресурс] / Sourabh Gupta // East Asia Forum. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.eastasiaforum.org/2023/10/02/a-new-way-forward-for-us-china-relations/>.
42. Haenle P. Why U.S.-China Relations Are Locked in a Stalemate [Электронный ресурс] / P. Haenle, S. Bresnick // Carnegie Endowment for International Peace. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://carnegieendowment.org/2022/02/21/why-u.s.-china-relations-are-locked-in-stalemate-pub-86478>.
43. Hamilton L. The State of U.S.-China Relations [Электронный ресурс] / Lee Hamilton // Wilson Center. – 2003. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.wilsoncenter.org/article/the-state-us-china-relations>.
44. Hass R. A roadmap for US-China relations in 2023 [Электронный ресурс] / Ryan Hass // BROOKINGS. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/a-roadmap-for-us-china-relations-in-2023/>.
45. Lee J. Updating Schweller & Pu’s “Three Scenarios” for China’s Rise [Электронный ресурс] / Julian Lee // IR Theory, Prof. Solingen, Final Paper (Literature Review). – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.omnifoo.info/images/Rising%20China%20Short%20Version.pdf>.
46. Major Milestones in US-China Relations [Электронный ресурс] // HISTORY.COM EDITORS. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.history.com/news/us-china-relations-history-diplomacy-taiwan>.

47. Majority of ASEAN people favor China over U.S., survey finds [Электронный ресурс] Nikkei Asia // Режим доступа до ресурсу: <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Majority-of-ASEAN-people-favor-China-over-U.S.-survey-finds>
48. MICHAEL D. SWAINE. A Relationship Under Extreme Duress: U.S.-China Relations at a Crossroads [Электронный ресурс] / MICHAEL D. SWAINE // THE CARTER CENTER. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159>.
49. N. de Graaff US-China relations and the liberal world order: Contending elites, colliding visions? / N. de Graaff, B. van Apeldoorn // International Affairs / N. de Graaff, B. van Apeldoorn., 2018. – (The Royal Institute of International Affairs). – С. 113–131. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/322268653_US-China_relations_and_the_liberal_world_order_Contending_elites_colliding_visions
50. Our Changing Population: United States [Электронный ресурс] // USA Facts – Режим доступа до ресурсу: <https://usafacts.org/data/topics/people-society/population-and-demographics/our-changing-population/#:~:text=Share%20This-How%20has%20the%20US%20population%20changed%20over%20the%20years%3F,average%20of%200.6%25%20per%20year>
51. People's Republic of China [Электронный ресурс] // Data Commons – Режим доступа до ресурсу: https://datacommons.org/place/country/CHN?utm_medium=explore&mprop=amount&popt=EconomicActivity&cpv=activitySource,GrossDomesticProduction&hl=en
52. Remarks Before His Meeting With Chinese Foreign Minister Wang Yi [Электронный ресурс] // U.S. Department of State. – 2017. – Режим доступа до

- ресурсы: <https://2017-2021.state.gov/remarks-before-his-meeting-with-chinese-foreign-minister-wang-yi/index.html>.
53. Sphere of influence [Электронный ресурс] Britannica // Режим доступа до ресурсу: <https://www.britannica.com/topic/sphere-of-influence>
54. Spheres of influence in a multipolar world [Электронный ресурс] Defence Priorities // Режим доступа до ресурсу: <https://www.defensepriorities.org/explainers/spheres-of-influence-in-a-multipolar-world/>
55. Tech war: China's chip imports surge as firms stockpile ahead of fresh US restrictions [Электронный ресурс] // South China Morning Post – Режим доступа до ресурсу: <https://www.scmp.com/tech/tech-war/article/3273606/tech-war-chinas-chip-imports-surge-firms-stockpile-ahead-fresh-us-restrictions>
56. Tech wars: US-China rivalry for electronics out to 2035 [Электронный ресурс] Coface // Режим доступа до ресурсу: <https://www.coface.com/news-economy-and-insights/tech-wars-us-china-rivalry-for-electronics-out-to-2035>
57. The \"Six Assurances\" to Taiwan [Электронный ресурс]. – 1982. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm>.
58. The Ministry of Foreign Affairs Holds a Briefing on China's Rotating Presidency of the Shanghai Cooperation Organisation [Электронный ресурс] Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China // Режим доступа до ресурсу: https://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zygy/hd/202409/t20240910_11488270.html#:~:text=The%20SCO%20is%20the%20first,new%20type%20of%20international%20relations.
59. The role of China and the brics project [Электронный ресурс] Elsevier // Режим доступа до ресурсу: <https://www.elsevier.es/en-revista-mexican-law-review-123-articulo-the-role-china-brics-project-S1870057816300105>
60. The U.S. Is Losing a New Nuclear Arms Race [Электронный ресурс] Time // Режим доступа до ресурсу: <https://time.com/7016509/us-losing-nuclear-edge-china/>

61. The US-China Relationship: Prioritizing Stability While Risks Bubble Under the Surface [Электронный ресурс] Steptoe // Режим доступа до ресурсу: <https://www.step toe.com/en/news-publications/stepwise-risk-outlook/stepwise-risk-outlook-deep-dive-the-us-china-relationship-prioritizing-stability-while-risks-bubble-under-the-surface.html>
62. The USA's international influence [Электронный ресурс] BITESIZE // Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/z6frqp3/revision/2>
63. The world must move past 'spheres of influence' [Электронный ресурс] Global Times // Режим доступа до ресурсу: <https://www.globaltimes.cn/page/202207/1270990.shtml>
64. Threat From China Increasing, Air Force Official Says [Электронный ресурс] US Department of Defense // Режим доступа до ресурсу: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3907669/threat-from-china-increasing-air-force-official-says/>
65. Top Geopolitical Risks of 2024 [Электронный ресурс] S&P Global // Режим доступа до ресурсу: <https://www.spglobal.com/en/research-insights/market-insights/geopolitical-risk>
66. Trump agrees to honour 'One China' policy despite threats [Электронный ресурс] // BBC NEWS. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-38927891>.
67. U.S. DEPARTMENT of STATE. U.S. Relations With China [Электронный ресурс] / U.S. DEPARTMENT of STATE // BUREAU OF EAST ASIAN AND PACIFIC AFFAIRS. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-china/>.
68. U.S. Doesn't Accept 'Spheres Of Influence,' Blinken Says In Comments Aimed At Russia [Электронный ресурс] Mises Radio Liberty // Режим доступа до ресурсу: <https://www.rferl.org/a/u-s-doesn-t-accept-spheres-of-influence-blinken-says-in-comments-aimed-at-russia/31241682.html>
69. U.S.-China Relations [Электронный ресурс] Council on Foreign Relations // Режим доступа до ресурсу: <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations>

- 70.U.S.-China Relations for the 2030s: Toward a Realistic Scenario for Coexistence [Электронный ресурс] Carnegie // Режим доступа до ресурсу: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/us-china-relations-for-the-2030s-toward-a-realistic-scenario-for-coexistence?lang=en>
- 71.U.S.-China Relations Since 1949 [Электронный ресурс] // Asia for Educators, Columbia University – Режим доступа до ресурсу: http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_us_china.htm.
- 72.U.S.–China–Southeast Asia Relations, a Special Report [Электронный ресурс] The Asia Foundation // Режим доступа до ресурсу: <https://asiafoundation.org/u-s-china-southeast-asia-relations-a-special-report/>
- 73.United States Exports [Электронный ресурс] // Trading Economics – Режим доступа до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/united-states/exports>
- 74.United States of America [Электронный ресурс] // Data Commons – Режим доступа до ресурсу: https://datacommons.org/place/country/USA?utm_medium=explore&mprop=amount&popt=EconomicActivity&cpv=activitySource,GrossDomesticProduction&hl=en
- 75.US Military: Chinese Fighter Jet Came Within 10 Feet of B-52 Bomber Over South China Sea [Электронный ресурс] VOA // Режим доступа до ресурсу: <https://www.voanews.com/a/us-military-chinese-fighter-jet-came-within-10-feet-of-b-52-bomber-over-south-china-sea/7329306.html>
- 76.We apologize for the inconvenience [Электронный ресурс] US Department of State // Режим доступа до ресурсу: <https://www.state.gov/u-s-contributions-to-international-organizations/> <https://www.brookings.edu/articles/chinas-expanding-influence-at-the-united-nations-and-how-the-united-states-should-react/>
- 77.Werner J. Common Good Diplomacy: A Framework for Stable U.S.–China Relations / Jake Werner // QUINCY BRIEF / Jake Werner., 2023. – (QUINCY BRIEF NO. 46). – С. 1–27. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://quincyinst.org/report/common-good-diplomacy-a-framework-for-stable-u-s-china-relations/>

78. What Are the Top 10 U.S Exports? [Электронный ресурс] // Trade Imex – Режим доступа до ресурсу: <https://www.tradeimex.in/blogs/top-10-us-exports>
79. Why ASEAN should not be a US-China battleground [Электронный ресурс] Brookings // Режим доступа до ресурсу: <https://www.brookings.edu/articles/why-asean-should-not-be-a-us-china-battleground/>
80. XIAOYU PU. Rebranding China [Электронный ресурс] / XIAOYU PU // Stanford University Press. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.sup.org/books/extra/?id=29139&i=Excerpt%20from%20the%20Introduction.html>.
81. Yang Z., Ou X., Zho H. Population Dynamics and Its Driving Forces in China from 2000 to 2020 [Электронный ресурс] // MDPI – Режим доступа до ресурсу: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/12/9415>
82. Yes, the US Has Its Own “Sphere of Influence.” And It’s Huge [Электронный ресурс] Mises Institute // Режим доступа до ресурсу: <https://mises.org/mises-wire/yes-us-has-its-own-sphere-influence-and-its-huge>
83. Which countries does the US trade with? [Электронный ресурс] // USAFacts Team - Режим доступа до ресурсу: <https://usafacts.org/articles/which-countries-does-the-us-trade-with/>